

<C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Lem-Ananké.PDB>

PDB Name: Lem-Ananké

Creator ID: REAd

PDB Type: TEXt

Version: 0

Unique ID Seed: 0

Creation Date: 22.10.2001

Modification Date: 22.10.2001

Last Backup Date: 1.1.1970

Modification Number: 0

Stanisław Lem: Příběhy pilota Pirxe

Ananké

Cosí ho vystrčilo ze snu - do tmy. Nechal za sebou - kde? - narudlý zakouřený obrys - města? požáru? - i protivníka, honičku, podpáčení skály, jež byla oním... člověkem? Dosud honil vzdalující se vzpomínku, už s rezignací, a zbyla mu jen reflexe dobře známá z takových chvil, že v snech bývá daná skutečnost silnější a bezprostřednější než v bdění. Odehrává se beze slov a při celé své nevypočitatelné rozmarnosti je řízena zákonem, který se jeví přirozený - ale pouze tam, v zlém snu. Nevěděl, kde je, nic si nepamatoval. Stačilo zvednout ruku, aby to zjistil, ale měl tu nemohoucnost za zlé vlastní paměti a snažil se ji přimět k výpovědi. Klamal sám sebe: nehýbal se, ale chtěl podle konzistence lůžka poznat, kde je. Kóje to tedy nebyla. Záblesk: přistání, jiskry na poušti, kotouč - jakoby falešného, zvětšeného Měsíce, krátery - ale v prašné vánici, proudy špinavé rezavé vichřice, čtverec kosmodromu, věže.

Mars.

Zůstal ležet a teď už celkem věcně uvažoval, proč se probudil. Věřil vlastnímu tělu, věděl, že by se neprobral bezdůvodně. Přistání bylo dost obtížné, to je pravda, a on notně utahaný, protože měl za sebou dvě směny bez odpočinku - Terman si zlomil ruku když automat přepnul na tah, mrštilo jím to o zed'. Spadnout ze stropu, když se přejde na tah, po jedenácti letech létání - to je ale nemehlo! Bude ho muset chodit navštěvovat do nemocnice. Proto se tedy...? Ne.

Začal si postupně připomínat, co se událo předchozího dne od chvíle, kdy přistál. Dosedli za bouřky. Atmosféra tu není skoro žádná, ale při dvou stech šedesáti kilometrech za hodinu se skoro neudržíš na

místě - při té ubohé přitažlivosti. Pod podrážkami žádný odpor. Když člověk jde, musí se botami zarývat do písku, pomáhat si bořícími se kotníky. A ten prach, co s ledovým svistotem drhne kombinézu, co proniká do každého záhybu, ani červený, ani rezavý, obyčejný písek, jenže jemný. Na to, aby se proměnil v prach, měl za těch pár miliard let dost času. Nebyl tu žádný kapitanát ani normální přístav. Druhý rok projektu Mars, stále ještě samé provizorium, co postavili, to jim písek zavál, žádný hotel, žádná ubytovna - nic. Kopule s obsahem kyslíku, pod lany, obrovská, každá jako deset hangárů, pod paprscitým deštníkem ocelových lan zakotvených do betonových sloupků, které nebyly pod dunami skoro vůbec vidět. Baráky, zvlněný plech, hromady a hromady balíků, přepravních skříní, kontejnerů, lahví, beden, pytlů, město z dodávek, které se valily z pásů transportérů. Jediné poměrně slušné místo, hotové a uspořádané, to byla budova letové kontroly, která stála mimo "zvon", dvě míle od kosmodromu, a tam právě ležel potmě na lůžku službu konajícího kontrolora Seyna. Posadil se a bosou nohou začal hledat pantofle. Vždycky je vozil s sebou, vždycky se na spaní převlékal; když se jaksepatří neoholil a neumyl, neměl dobrý pocit. Nevzpomínal si, jak pokoj vypadal, a tak se pro jistotu napřimoval opatrně, když se někde takhle šetří materiálem, snadno si člověk rozbije hlavu (že celý projekt je šetřením přímo nabit, o tom tedy něco věděl). Teď ho zase zlobilo, že zapomněl, kde jsou vypínače. Je jako slepá krysa... Hmatl rukama a místo vypínače se dotkl studené páčky. Vzal za ni. Ozvalo se lehké cvaknutí a se slabým zaskřípáním se otevřela irisová okenice. Byl těžký, zakalený, hluchý úsvit. Stál před oknem, které se podobalo spíš lodnímu průzoru, dotkl se zarostlé tváře, ušklíbl se a povzdychl si. Všecko bylo jinak, i když vlastně nevěděl proč. Ostatně, kdyby o tom uvažoval, asi by si musel přiznat, že to ví. Nesnášel Mars.

Byla to věc čistě soukromá, nikdo to nevěděl a nikoho to taky nezajímalo. Mars byl ztělesněním ztracených iluzí, jimž už se dnes sice kdekdo smál, ale jež je přišly hodně drahé. Raději by létal na kterékoli jiné trase. Žvásty o tom, jak je Projekt romantický, považoval za pitomost. A perspektivy kolonizace - za fikci. Ano, Mars zklamal každého, ba co víc, klamal je všechny už hodně přes sto let. Kanály - jedno z nejkrásnějších, nejpoutavějších dobrodružství v astronomii vůbec. Planeta rudočervená, tedy pustá. Bílé čepice polárního sněhu - poslední rezervy vody. Jako briliantem na skle nakreslená tenká síť čisté geometrie - od pólu po rovník: důkaz, že rozum bojuje proti zániku, mohutný irigační systém zavodňující milióny hektarů pouště. Ale ano, s příchodem jara se přece barva pouští měnila, tmavly probuzenou vegetací, a to správným směrem, od rovníku k pólu. Takový nesmysl! Po kanálech tu nebylo ani stopy. Rostlinstvo? Záhadné mechy, porosty obrněné proti mrazům a vichřicím? Polymerizované vyšší uhlovodany, jež pokrývaly půdu - a vypařily se, když se mráz příšerný měnil v mráz pouze hrozný. Sněhové čepice? Obyčejný tuhý CO₂. Ani voda, ani kyslík, ani život - jen rozervané krátery, skály - kamenní svědci, prožraní prашnými smršťemi, nudné roviny, mrtvá plochá, šedivá krajina s bledým šedorezavým nebem. Žádná oblaka, žádné mraky, nezřetelné mlhy, nebe zatažené jen za velkých bouřek. Zato atmosférické elektriny víc než dost. Co se to ozvalo? Nějaký signál? Ne, to jen hvízdal vzduch v ocelovém lanové nejbližší "bubliny". Ve špinavém světle (prach přinášžený větrem si dovedl brzy poradit se sebetvrdším okenním sklem a plastické obytné kopule už zmatověly jako povlečené bělmem) rozsvítil žárovku nad umývadlem a začal se holit. Když se šklebil, napadla ho věta tak hloupá, že se bezděčně usmál: Mars je sprost'ák.

Sprost'árna to tedy byla - zklamat takové naděje! Byla to už tradice, ale kdo ji vlastně vytvořil? Žádný jednotlivec. Tohle nikdo nevymyslel sám, tahle koncepce neměla tvůrce, zrovna tak jako nemají autora pověry a báje - a tak asi z kolektivních vidin (astronomů? mýty observační astronomie?) povstala takováto vize: bílá Venuše, hvězda ranní a večerní, tajemně zahalená hustými mraky - to je planeta mladá, celá pokrytá džunglemi, ještěry a sopečnými oceány, prostě - minulost Země. Kdežto Mars - vysychající, zrezivělý, plný písečných bouří a záhad (kanály se často průběžně rozdvíjovaly, za jedinou noc z nich byla dvojčata! co významných astronomů to dosvědčilo!), Mars, jehož civilizace hrdinně bojuje se soumrakem života - to byla budoucnost Země. Prosté, jasné, zřetelné, srozumitelné. Jenomže nepravdivé od a do zet.

Pod uchem měl tři chloupky, které elektrický strojek nebral. Břitvu nechal na lodi, a tak to zkoušel pořád znovu. Nešlo to. Mars. Ti astronomové-pozorovatelé ale měli bujnou fantazii! Například Schiaparelli. Neslýchané názvy, jimiž poctil spolu se svým největším nepřítelem Antoniadim to, co neviděl, co se mu

jen zdálo. Například oblast, kde se tady stavěl Projekt: Agathodaemon, Démon, to se ví, Agatho... - asi od akátu, že je černý? Znamená agathon moudrost? Astronauti se řečtinu neučí. Škoda. Potrpěl si na staré učebnice hvězdné a planetární astronomie. Ta jejich dojemná sebejistota! V roce 1913 hlásaly, že Země je z vesmírného prostoru načervenalá, protože atmosféra pohlcuje modrou část spektra, a tak to, co zbude, musí být přirozeně přinejmenším růžové. Chyba lávky! Ale když si člověk prohlíží ty nádherné mapy Schiaparelliho, přímo se mu nechce věřit, že ten člověk viděl něco, co neexistuje. A nejpodivnější je, že to viděli po něm i jiní. Byl to nějaký psychologický fenomén, kterému se už později nevěnovala pozornost. Čtyři pětiny každého díla o Marsu představovala topografie a topologie kanálů - a ve druhé polovině dvacátého století se našel astronom, který podrobil jejich síť statistickému rozboru a objevil podobnost, právě topologickou, s železniční, a tedy dopravní sítí - na rozdíl od sítě přirozených trhlin či řek - a potom jako by najednou to kouzlo někdo odfoukl a jedinou větou se konstatovalo: byl to optický klam - a tečka.

U okna si čistil strojek, a když ho ukládal do pouzdra, ještě jednou se podíval, tentokrát už s neskrývaným odporem, na celý ten Agathodaemon, na onen záhadný "kanál", který nebyl nic jiného než plochý terén s nespočetnými rumišti na zamženém obzoru. Ve srovnání s Marsem byl Měsíc úplně útulný. Jistě, pro někoho, kdo se nehnul ze Země ani na krok by to znělo bláznivě, ale je to svatá pravda. Především - Slunce je odtamtud úplně stejné jako ze Země, a že tohleto je důležité, to ví každý, kdo se ani ne tak podivil, jako spíš vyděsil, když je spatřil v podobě scvrklého, zvadlého, studeného ohníčku. Majestátní modrá Země, symbol bezpečného blízkého domova, tak krásně rozjasňuje noc jako lampa, zatímco Phobos s Deimosem nedávaly ani tolik světla, co Měsíc v novu. No a to ticho. Vysoké, klidné vzduchoprázdno. Nebyla náhoda, že televizní přenos přistání, první krok projektu Apollo, nebyl žádný problém, zatímco na analogickou podívanou dejme tomu z vrcholů Himaláje nemůže být ani pomyslení. Co pro člověka znamená vítr, který nikdy neustává, o tom se lze přesvědčit teprve na Marsu. Podíval se na hodinky, měl úplně nové, s pěti koncentrickými ciferníky, udávaly standardní zemský čas, čas palubní a čas planetární. Bylo pár minut po šesté.

Zítřka v tuhle dobu bude čtyři milióny kilometrů odtud - pomyslel si spokojeně. Byl členem Klubu převozníků, živitelů Projektu, ale hodiny jeho služby byly sečteny, protože na linku Aresterra byly u zavedeny ty nové obrovské jednotky s klidovou hmotností řádu 100 000 tun. "Ariel", "Ares", "Anabis" byly na kursu Mars už pár týdnů. "Ariel" měl přistát za dvě hodiny. Ještě nikdy neviděl přistávat stotisícovku, protože na Zemi sedat nemohly. Nakládali je na Měsíci, ekonomové vypočítali, že se to vyplatí. Takovým jednotkám jako jeho "Cuivier" s těmi deseti dvaceti tunami bylo už definitivně odzvoněno. Možná že se jimi bude ještě občas převážet nějaké to drobné zboží.

Bylo šest hodin dvacet a rozumný člověk by v tuto hodinu pojedl něco teplého. Pomyslení na kávu bylo taky vábné. Ale kde se tady může najíst, to nevěděl. Byl v Agathodaemonu poprvé. Až dosud obsluhoval hlavní mys - Syrtyský. Proč se na Mars zaútočilo ze dvou bodů najednou, jež byly od sebe vzdáleny přes deset tisíc mil? Učené argumenty znal, ale myslel si své. Se svou kritikou se ostatně nechlubil. Velká Syrta měla být termonukleární a intelektuální zkušební oblastí. Vypadalo to tam úplně jinak. Někteří říkali, že Agathodaemon je popelkou Projektu a že mu už několikrát hrozila likvidace. Pořád ještě spoléhali na nějakou tu zmrzlou vodu, na ty hluboké ledovce z dávných dob, které tady někde měly být, někde pod tvrdým povrchem. To se ví, kdyby se Projekt prokopal k místní vodě, byl by to úžasný triumf, protože až dosud se každá kapka vozila ze Země, a zařízení, kterým se měla vodní pára získávat z atmosféry, se stavělo už druhý rok a termín uvedení do provozu se pořád odsouval. Ne, Mars pro něj rozhodně neoplýval žádnými půvaby.

Ještě se mu nechtělo ven, v budově bylo takové ticho, jako kdyby všichni někam odešli nebo vymřeli. Ale hlavně se mu nechtělo ven proto, že si stále víc zvykal na samotu (velitel může být na palubě vždycky sám, když chce), a ta mu šla k duhu. Po delší cestě - teď po opozici se letělo něco přes tři měsíce - musel vynaložit určitou námahu, aby se hned, beze všeho přizpůsobil davu cizích lidí. A neznal tu nikoho než službu konajícího kontrolora. Mohl za ním zajít do poschodí, ale to by nebylo zrovna vhodné. Při práci se lidé rušit nemají. Soudil podle sebe - sám to neměl rád.

V přihrádce neceséru byla termoska se zbytkem kávy a balíček keksů. Chroupal je a dával pozor, aby nenadrobil, pil a díval se okrouhlým oknem, jehož tabule byla poškrábaná od písku, na staré, ploché,

jakoby smrtelně unavené dno toho Agathodaemonu. Takovým dojmem na něho působil Mars: že už je mu všechno jedno. Proto tu byly tak podivně nahromaděné krátery, jiné než na Měsíci, jakoby rozplizlé, jakoby falšované - uklouzlo mu jednou, když si prohlížel dobré veliké snímky, proto byly tak nesmyslné ty oblasti divokých útvarů zvané "chaosy", oblíbená místa areologů, protože nic takového, co by se těmto formacím podobalo, na Zemi neexistovalo. Mars jako kdyby všechno vzdal, nedbal na to, co sliboval, nedbal dokonce ani na dekorum. Když se k němu člověk blížil, začal pozbývat svého solidního červeného vzezření, přestával být emblémem boha války, povlékal se nezřetelnou šedí, skvrnami, kalužemi, nikde žádná výrazná kresba jako třeba na Měsíci nebo na Zemi, všechno rozmazané, šedivé, rezavé, věčný vítr.

Pod chodidly cítil nejjemnější chvění na světě - generátor nebo transformátor. Nadále však panovalo ticho, do něhož jakoby z jiného světa občas pronikalo vzdálené skučení vichřice v lanoví obytného zvonu. Pekelný písek si někdy dovedl poradit i s dvoucoulovkami z vysoce kvalitní oceli. Na Měsíci může člověk všechno nechat ležet na kameni a vrátit se tam za sto, za milion let s klidným vědomím, že to tam leží nedotčené. Na Marsu se nedá nic pustit z ruky, všechno hned zmizí. To není fair planeta. V šest čtyřicet okraj obzoru zčervenal, vycházelo Slunce a ta světlá skvrna (žádné červánky, kdepak!) mu najednou připomněla sen. Svou barvou. Překvapeně, pomalu odložil termosku. Vzpomněl si, oč v tom snu šlo. Někdo ho chtěl zabít, a zatím on zabil toho druhého. Ten mrtvý ho honil červeně osvětlenou tmou. Zabil ho ještě několikrát, ale nebylo to nic platné. Jistě, byl to hloupý sen, ale bylo v něm ještě něco víc: pocit'oval téměř jistotu, že ve snu toho člověka znal, ale teď neměl potuchy, s kým to tak zoufale zápasil. Pocit, že ho znal, mohl být přirozeně iluzí ze snu. Snažil se na to přijít, ale svévolná paměť opět vypínala, všechno zas tiše zalézalo zpátky jako hlemýžď do ulity, a on tak stál u okna s rukou na ocelovém rámu, mírně rozrušený, jako kdyby šlo o nevimco. Smrt. Bylo jasné, že jakmile se kosmonautika začne rozrůstat, začnou lidé na planetách umírat. Měsíc je vůči zemřelým loajální. Nechá mrtvolu zkamenět, promění ji v ledový pomník, v mumii, jejíž lehkost, skoro bezvážnost ji odreální a tím ubere neštěstí na závažnosti. Zato na Marsu je nutno se o ně postarat, a to hned, protože písečné vichřice během několika dní proseknou každý skafandr, a než pozůstatky z mumifikuje velké sucho, vyhlédnou z roztržené tkaniny obroušené, vyleštěné kosti, až se obnaží celá kostra a rozsype se v tom cizím písku, pod tím špinavým cizím nebem a stane se téměř výčitkou svědomí, téměř nadávkou, jako kdyby lidé, kteří sem raketami přivážejí s životem i smrtelnost, dělali něco nesprávného, něco, zač by se měli stydět, co by měli skrývat, někam odnést, pochovat. Všechno to nemá smysl, přirozeně - ale tohle v tuto chvíli cítil.

V sedm se měnila služba letové kontroly a během střídání už si může dovolit přijít i cizí člověk. Poskládal své věci do neceséru, neměl jich mnoho, a šel ven. Říkal si, že se musí přesvědčit, zda vykládání "Cuivieru" probíhá podle plánu. Za dopoledne se měl zbavit celého svého drobného nákladu, a bylo tam pár věcí, které stály za kontrolu. Například chladicí aparatury a podstavce pod pomocný reaktor. Zejména když se musí vracet s menší posádkou. Na to, že by tady dostal někoho za Termana, nemohl ani pomyslet. Po točitých schodech vyložených pěnoplastikem, s rukou na podivně teplém, jakoby ohříváném zábradlí vyšel do poschodí a všechno se najednou tak radikálně změnilo, jako kdyby se i on proměnil v někoho jiného v okamžiku, kdy otevřel široké kyvadlové dveře s matovými tabulkami. Bylo to jako vnitřek velké hlavy s šesti páry vypouklých obrovských skleněných očí, vypoulených do tří světových stran. Jen do tří, protože za čtvrtou byly antény, a celý ten sálec se mohl otáčet na ose jako divadelní točna. Také to v určitém smyslu jeviště bylo, pořád se na něm odehrávaly podobné hry - vzlety a přistání, viditelné jako na dlani, ze vzdálenosti jednoho kilometru od širokých kruhovitých velikánů, které vytvářely jakoby jediný celek se stříbrošedými stěnami. Bylo to tu trochu jako na letištní kontrolní věži a trochu jako v operačním sále. U slepé stěny trčel pod šikmou kapucí masív hlavního počítače přímých komunikačních spojů s loděmi, který vždycky mrkal a cvakal, vedl němé monology a vyplivoval kousky děrných pásek. Byla tu tři záložní stanoviště kontroly s mikrofony, bodovými lampami, křesly na kulových kloubech, a příruční počítačí automaty kontrolorů. Konečně tu byl u zdi malý, ale roztomilý bárek s tiše syčícím espresem. Zde bylo tedy to vířidlo kávy! Svého "Cuiviera" odtud Pirx vidět nemohl. Jak mu přikázala kontrola, nechal ho stát o tři míle dál, mimo betonovou plochu, neboť zde se zrovna připravovali přijmout první nejtěžší jednotku Projektu, jako kdyby nebyla vybavena nejnovějšími

astrolokačními a kosmonautickými automaty, které, jak se vychloubali konstruktéři z loděnice (znal skoro všechny), dokázaly posadit ten čtvrtmílový kolos, tu železnou horu - i na plochu venkovské zahrádky. Dostavili se všichni zaměstnanci letiště ze tří směn, ač o žádnou oficiální oslavu nešlo. "Ariel", stejně jako jiné prototypní jednotky, měl už za sebou desítky zkušebních letů a přistání na Měsíci. Nikdy ovšem dosud nesestupoval s plnou zátěží do atmosféry. Do přistání zbývala necelá půlhodina, a tak se Pirx pozdravil s těmi, kteří neměli službu, a potom stiskl ruku i Seynovi. Přijímače už pracovaly, na televizních obrazovkách přebíhaly rozmazané pruhy odshora dolů, ale světélka přibližovacího pultu dosud všechna zářila jasně zeleně na znamení, že zbývá spousta času a nic se neděje. Romani, šéf základny Agathodaemon, mu nabídl ke kávě skleničku koňaku, Pirx zaváhal, ale byl tady přece zcela soukromě, a i když nebyl zvyklý pít alkohol ráno, chápal, že jim jde o symboliku sváteční chvíle. Čekali na ty nejtěžší jednotky už dlouhé měsíce, měly je konečně zbavit neustálých potíží, protože až dosud trvalo soupeření mezi nenasytností stavby, kterou nemohla uspokojit flotila Projektu, a mezi úsilím takových převozníků jako Pirx, aby se na trase Mars-Země kursovalo tak pružně a rychle, jak jen se dá. Nyní po opozici se obě planety začínaly rozcházet, dělicí vzdálenost bude po celá léta narůstat, až dosáhne strašlivého maxima stamiliónů kilometrů. A právě v tom období, které bylo pro Projekt nejhorší, jim přicházela mocná podpora.

Všichni hovořili ztišenými hlasy, a když zelená zhasla a ozvaly se bzučáky, nastalo úplné ticho. Přicházel den typicky mart'anský, ani zamračený, ani čistý, bez zřetelného obzoru, bez zřetelného nebe, jakoby bez času, který se dá určit a počítat. Přestože byl den, svítily lemy betonových čtverců v plochem centru Agathodaemonu, rozsvítilo se tam automaticky laserové značkování, a okraj centrálního kruhovitého kotouče z téměř černého betonu vyznačovala blyštivá hvězdnatá jódová světla. Kontrolori poposedli v křeslech, beztak neměli nic na práci. Zato hlavní počítač rozsvítil své ukazatele, jako kdyby všem vůkol dával na vědomí, jak je důležitý, relé začala někde tichounce ťukat a z reproduktoru se ozval zřetelný hlas:

"Haló, volám Agathodaemon, tady 'Ariel', mluvím Klyne. Jsem na optické. Výška šest set. Za dvacet vteřin přepnu na automaty na sestup. Přepínám."

"Zde Agathodaemon, volám 'Ariela!'" řekl honem Seyn, malý, s ptačím profilem u sítku mikrofonu. Rychle zhasínal cigaretu. "Máme vás na všech obrazovkách, na jakých vás můžeme mít, tak si hajněte a pěkně sestupte k nám. Přepínám!"

Nač ty žertíky? pomyslel si Pirx, který tohle neměl rád, možná že byl pověřčivý. No, zřejmě tu mají všechny procedury v malíku.

"'Ariel' volá Agathodaemon. Mám tři sta. Zapínám automaty. Sestupuji bez bočního výkyvu. Nula na nulu. Jaká je síla větru? Přepínám."

"Agathodaemon volá 'Ariela'. Vítr sto osmdesát, severoseverozápadní, nic vám neudělá. Přepínám."

"'Ariel' všem. Sestupuji žádí po ose. Automatika převzala řízení. Konec."

Nastalo ticho, jen převody si něco brebentily a na obrazovkách už se objevil bíle svítící bod, který rychle rostl, jako by někdo vyfoukával baňku ohnivého skla. Byla to sptící žád' lodi, která sestupovala jakoby zavěšená v neviditelné kolmici, bez nejmenšího chvění, bočních výkyvů, bez rotace - Pirx se na to díval s potěšením. Odhadoval vzdálenost asi na sto kilometrů. Dřív než při padesáti nemělo smysl dívat se do nebe oknem, ale přesto už se u oken shromáždila spousta lidí, kteří zakláněli hlavy a upírali pohled do nadhlavníku.

Kontrola měla stálé radiofonní spojení s lodí, ale prostě nebylo o čem mluvit. Celá posádka ležela v antigravitačních křeslech, všechno dělaly automaty řízené hlavním počítačem a ten rozhodl, kdy se změní atomový tah v borovodíkový - v šedesátikilometrové výšce, tedy na samé hranici řídké atmosféry. Pirx teď přistoupil k prostřednímu, největšímu oknu a hned spatřil na nebi v bělošedé mlze ostře zelené mikroskopické světélko, vibrující podivnou září - jako kdyby někdo shora navrtával nebeskou klenbu Marsu planoucím smaragdem. Od tohoto rovnoměrně žhnoucího bodu se do různých stran rozbíhaly bledé plaménky, byly to nějaké věchýtky a cáry mraků, spíš těch nedonošených mraků, které v zdejší atmosféře hrály jejich úlohu. Polapeny do dráhy trysek kosmické lodi, rozžihaly se a rozpadaly jako ohňostroje. Lod' rostla, vlastně rostla stále jen její kulatá žád'. Bylo vidět, jak se vzduch pod ní tetelí žářem, takže se nezkušenému oku mohlo zdát, že se i raketa trochu kvedlá do stran, ale Pirx znal ten

obraz příliš dobře, než aby si to myslel. Všecko probíhalo tak nějak bez napětí, úplně klidně, vzpomněl si na první kroky člověka na Měsíci, tam to šlo taky všechno jako po másle. Teď už vypadala zád' jako hořící zelený kotouč s aureolou stříkanců. Mrkl na hlavní výškoměr nad kontrolními pulty, neboť při tak velké jednotce se člověk při odhadu výšky snadno zmýlí. Jedenáct, ne, dvanáct kilometrů dělilo ještě "Ariela" od Marsu - díky vzrůstajícímu tahu brzdícího motoru klesal přirozeně stále pomaleji.

Najednou se stalo několik věcí najednou.

Obraz zadních trysek "Ariela" v koruně zelených plamenů zamihotal jinak než dosud. V reproduktoru se ozvalo nějaké nesrozumitelné blekotání, výkřik, něco jako "ruční!" nebo snad "radši!" - jediné nesrozumitelné slovo vydané lidským hlasem, ale tak jiným, že to snad nebyl Klyne. Zelená tryskající ze zádí "Ariela" najednou zbledla. Byl to zlomek vteřiny. V následujícím okamžiku se rozkošatila hrůzostrašným modrobílým světlem - a Pirx okamžitě pochopil a od hlavy až k patě jím projelo zamrazení úžasu, takže ho už silný dutý hlas, který se ozval z reproduktoru ani trochu nepřekvapil.

"Zde ‚Ariel‘," zafuněl ten hlas. "Změna operace! Od meteoru! Na plný tah vpřed po ose! Pozor! Na plný tah vpřed!"

To byl automat. V pozadí toho hlasu jako by někdo křičel. Pirx předtím správně pochopil příčinu, proč se změnila barva plamene trysek: borovodík byl vystřídán plným tahem reaktorů a obrovská loď, jakoby zabrzděná strašlivým úderem neviditelné pěsti a chvějící se ve všech švech, se zastavila - tak se to aspoň divákům zdálo - ve zřidlém vzduchu, pět nebo čtyři kilometry nad kotoučem kosmodromu. Byl to fantastický manévr, který zakazovaly všechny předpisy a řády a který přesahoval meze celé kosmické navigace: zastavil stotisícovou masu. Bylo přece nutno nejprve zrušit rychlost jejího pádu, aby mohla znovu vystřelit vzhůru. V perspektivní zkratce spatřil Pirx bok toho obrovského válce. Raketa ztratila kolmici. Nakláněla se na stranu. Velice pomalu se začala napřimovat, ale jakési gigantické vahadlo ji vychýlilo zas na druhou stranu. Nový výkyv čtvrtmílového trupu na opačnou stranu byl už větší. Při tak malé rychlosti se ztráta rovnováhy v této amplitudě nedala zvládnout. Teprve v oněch vteřinách zaslechl Pirx křik hlavního kontrolora:

"‚Arieli‘, ‚Arieli‘! Co to děláte?! Co se to u vás děje?!"

Co všechno se mohlo stát v těch zlomcích vteřin!

Od neobsazeného symetrického velínu křičel Pirx do mikrofonu zplna hrdla:

"Klyne! Použij ručního řízení sestupu!!! Ručního!!!"

Teprve v tu chvíli k nim dolétlo blížící se táhlé, nepřetržité hřmění, teprve teď k nim dorazila zvuková vlna! Jak krátce to všechno trvalo! Lidé, kteří stáli u okna, vykřikli jako jedním hlasem. Kontroloři vyskočili od velínu.

"Ariel" padal vývrtkou jako kámen, slepě bušil do atmosféry potácejícími se plameny ze zádí. Točil se pomalu, bezvládný jako mrtvola, jako kdyby někdo svrhl z nebe obrovskou železnou věž do špinavých dun pouště. Všichni stáli jako přimrazení v hluchém, strašlivém tichu, protože teď už se nedalo nic dělat. Reprodukter nezřetelně chraptěl, bublalo v něm něco jako vzdálená vřava nebo hukot moře, nebylo jasné, zda to jsou lidské hlasy, všechno se tam slévalo v jediný chaos. Bílý, neuvěřitelně dlouhý válec, celý v ohnivé záři, padal dolů stále rychleji. Vypadalo to, že zasáhne přímo budovu kontroly. Někdo vedle Pirxe vyjekl. Instinktivně se přikrčili.

Trup šikmo narazil do jedné z nízkých obezdívek mimo terč, rozlomil se vedví a tak nějak podivně pomalu praskal dál, až se třísky rozlétly na všechny strany, a pak se zaryl do prachu. V mžiku tam vyrostl desetipatrový mrak, ve kterém to zahřmělo, zarachotilo, vytryskly plameny, nad zčeřenou clonou vylétnuvšího písku se vyklonila stále ještě oslnivě bílá příď lodi, odtrhla se od zbytku, proletěla vzduchem několik set metrů, ucítili mohutný úder, pak druhý a třetí, otřesy půdy byly tak silné jako při zemětřesení. Celou budovu to zvedlo, nadskočila a zase klesla jako loďka na vlnách. Za pekelného rachotu praskajícího železa pak před nimi všechno zakryla hnědočerná stěna kouře a prachu. A to byl konec "Ariela". Když běželi po schodech do výstupní komory, Pirx jeden z prvních v kombinéze, nikdo si nedělal iluze - takový náraz nemohl nikdo přežít.

Potom utíkali, potáceli se v nárazech vichřice. Z dálky, od obytné kopule, se objevila první pásová vozidla a hovercrafty. Nebylo třeba spěchat. Nebylo kam, Pirx sám nevěděl, jak a kdy se vrátil do budovy kontroly - s obrazem kráteru a rozbitého trupu v užaslých očích, takže se nadobro probral,

teprve když v nástěnném zrcadle spatřil svou vlastní zšedlou a jakoby najednou scvrklou tvář. V poledne povolali komisi znalců, aby vyšetřila příčiny neštěstí. Pracovní skupiny pořád ještě bagry a jeřáby rozvláčely zvon obrovského trupu, pořád ještě se nedostaly k rozdrčené řídicí kabině, zaryté hluboko do půdy, kde byly kontrolní automaty, když z Velké Syrty přiletěla skupina odborníků - podivnou malou helikoptérou s obrovskými vrtulemi, jednou z těch, které jsou vhodné pro létání jedine ve zředěném vzduchu Marsu. Pirx se nikomu nepletl do cesty a nikoho se na nic neptal, protože mu bylo až příliš jasné, že jde o neobyčejně záhadný případ. Při normální operaci přistání, rozdělené na posvěcené etapy a naprogramované jako jízdní řád spolehlivých vlaků, bez žádné zřejmé příčiny vypnul hlavní počítač "Ariela" borovodíkový motor, vybral hesla připomínající neúplný meteorový poplach a přepnul pohon na útěk od planety plným tahem. Stabilitu, kterou ztratil při tomto krkolomném manévru, už získat nemohl. Nic takového se dosud v dějinách astronavigace nestalo a nabízející se domněnky, že počítač prostě zklamal, že se v něm nějaké obvody dotkly, propálily, vypadaly zcela nepravděpodobně, protože šlo o jeden ze dvou programů, vzletu a přistání, které byly zajištěny před haváriemi takovou spoustou způsobů, že to spíš vypadalo na sabotáž. Tím si lámal hlavu v pokojíku, který mu Seyn dal minulé noci k dispozici, záměrně ani nevystřelil nos, aby na sebe zbytečně neupozorňoval, a to tím spíše, že měl přece za pár hodin startovat. A taky mu nenapadlo nic, s čím by měl spěchat za komisí. Ukázalo se však, že na něho nezapomněli. Pár minut před jednou k němu přišel Seyn. Přišel s ním i Romani, ten čekal na chodbě. Když Pirx vyšel ven, v prvním okamžiku ho nepoznal, šéf komplexu Agathodaemon vypadal jako obyčejný mechanik, měl na sobě zamazanou, postříkanou kombinézu, obličej jakoby scvrklý únavou, levý koutek úst mu cukal, jen hlas měl stejný. Jménem komise, jejímž byl členem, Pirxe požádal, aby start "Cuiviera" odložil.

"Samozřejmě... když mě potřebujete," řekl překvapeně Pirx. Snažil se soustředit. "Ale musíte mít povolení Základny."

"To zařídíme, pokud souhlasíte vy."

Nikdo už nic neřekl. Šli všichni tři do hlavního "puchýře", kde sedělo v dlouhé nízké místnosti vedení, asi dvacet znalců - pár místních, ale většina jich přiletěla z Velké Syrty. Protože byla doba oběda, ale každá hodina byla drahá, donesli jim sem studené jídlo z bufetu, a tak začala porada u čaje a u talířků, díky čemuž to všechno vypadalo tak nějak podivně neoficiálně, skoro neseriózně. Pirx přirozeně tušil, proč ho předseda, inženýr Hoyster, požádal jako prvního, aby ztroskotání popsal. Byl přece jediným nepochybně nestranným svědkem, protože nepatřil ani k týmu kontroly letů, ani k osádce Agathodaemonu. Když Pirx ve výpovědi dospěl k své reakci, Hoyster ho poprvé přerušil.

"Vy jste tedy chtěl, aby Klyne vypnul celou automatiku a pokusil se přistát sám, ano?"

"Ano."

"Smím vědět proč?"

Pirx odpověděl okamžitě.

"Považoval jsem to za jedinou možnost."

"Tak. A nepředpokládal jste, že přechod na ruční řízení může způsobit ztrátu stability?"

"Ta už byla ztracená. To se dá konečně ověřit, máte pásky."

"Jistě. Chtěli jsme si nejprve udělat obecný obraz. A... jaký je váš osobní názor?"

"Na příčinu...?"

"Ano. Zatím se ještě neradíme, zatím se informujeme. Cokoli řeknete, nebude nijak závazné. Každá domněnka i riskantní, může být pro nás drahocenná."

"Chápu. Něco se stalo s počítačem. Nevím co a taky nevím, jak je to možné. Kdybych to sám nezažil, neuvěřil bych tomu, ale byl jsem tam a slyšel jsem to. To počítač obrátil operaci a dal meteorovou výstrahu, i když neúplnou. Znělo to přibližně takhle: 'Meteor, pozor, plným tahem po ose vpřed.' Ale protože tam žádné meteory nebyly..." pokrčil Pirx rameny.

"Ten model, 'Ariel', je zdokonalená verze počítače AIBM 09," poznamenal Boulder, elektronik, kterého Pirx znal, protože se s ním občas vídával ve Velké Syrtě.

Pirx přikývl.

"To vím. Proto jsem řekl, že bych tomu nevěřil, kdybych to neviděl na vlastní oči. Ale stalo se to."

"Co myslíte, komandore, proč Klyne nic neudělal?" zeptal se Hoyster.

Pirx ucítil, jak ho uvnitř zamrazilo, a než odpověděl, podíval se na obě strany - na všechny. Taková otázka padnout musela. Raději by však nebyl první, kdo na ni měl odpovědět.

"To nevím".

"Jistěže. Ale dlouholetá zkušenost vám dovoluje vmyslet se do jeho postavení..."

"To jsem také učinil. Já bych udělal to, k čemu jsem se ho snažil přimět."

"A on?"

"Žádnou odpověď jsem nedostal. Slyšel jsem jen hluk, jakoby křik. Budete muset velice pečlivě odposlouchávat pásky, ale obávám se, že to mnoho nedá."

"Pane komandore," řekl tiše Hoyster, ale tak nějak podivně pomalu, jako kdyby opatrně volil slova, "vy se přece orientujete v situaci, že? Na lince Aresterra máme teď dvě další jednotky stejné kategorie, se stejným řídicím systémem. ‚Anabis‘ přiletí za tři týdny, ale ‚Ares‘ už za devět dní. Bez ohledu na naše povinnosti vůči těm, kteří zahynuli, máme větší povinnosti vůči živým. Za těch pět hodin jste si už jistě promyslel všechno, co se událo. Nemůžu vás k tomu nutit, ale prosím vás, abyste nám to řekl."

Pirx ucítil, jak bledne. Co chce Hoyster říct, to si domyslel už z jeho prvních slov, a zmocnil se ho nepochopitelný pocit, jakoby z noční můry: aura urputného, zoufalého mlčení, v němž zápasil s protivníkem bez tváře, a když ho zabil, zahynul společně s ním. Byl to okamžik. Přemohl se a pohlédl Hoysterovi do očí.

"Chápu," řekl. "Klyne a já příslušíme ke dvěma různým generacím. Když jsem začal lítat já, nespolehlivost automatických operací byla daleko větší... A ta nedůvěra v člověku zůstane. Já myslím, že... Klyne jim věřil absolutně."

"Domníval se, že počítač disponuje lepšími vědomostmi? Že zvládne situaci?"

"Nemusel spoléhat na to, že ji zvládne... Spíš si myslel, že když to neumí počítač, nedokáže to tím spíš ani člověk."

Pirx si oddychl. Řekl, co si myslel, a přitom nevrhl stín na mladšího kolegu, který už byl mrtev.

"Podle vás byly možnosti, jak loď zachránit?"

"To nevím. Času bylo málo, ‚Ariel‘ se blížil ztrátě rychlosti."

"Přistával jste někdy za takových podmínek?"

"Ano. Jenže s lodí s malou hmotností - a na Měsíci. Čím je raketa delší a těžší, tím obtížnější je získat porušenou stabilitu při nulové rychlosti, zejména když dojde k výkyvům."

"Slyšel vás Klyne?"

"To nevím. Měl mě slyšet."

"Převzal řízení?"

Pirx už otvíral ústa, aby řekl, že na tohle najdou odpověď v záznamech, ale místo toho odvětil:

"Ne."

"Jak to víte?" To byl Romani.

"Podle kontroly. ‚Automatická operace‘ svítila po celou dobu. Zhasla, až teprve když loď ztroskotala."

"Nemyslíte si, že Klyne už neměl čas?" otázal se Seyn. Bylo dost zvláštní, že se na něho obrátil tímto způsobem, přestože si tykali. Jako kdyby mezi nimi vznikl náhlý odstup. Nepřátelství?

"Situace se dá matematicky vymodelovat a pak se ukáže, jestli byla nějaká šance," snažil se Pirx mluvit věcně. "Já to vědět nemůžu."

"Když výkyv překročil čtyřicet pět stupňů, nebylo už možné loď stabilizovat, trval na svém Seyn. "Není to tak?"

"Pokud jde o můj ‚Cuivier‘, není. Tah se dá zvětšit nad povolené maximum."

"Přetížení přes dvacet a něco - může zabít."

"Jistě. Ale pád z pěti kilometrů zabít musí."

Tím ta krátká polemika skončila. Pod lampami, které svítily, přestože byl den, se táhl do stran dým. Kouřili.

"Podle vás mohl Klyne převzít řízení, ale neudělal to, že?" vrátil se k svému námětu předseda Hoyster.

"Asi mohl."

"Nepovažujete za možné, že jste ho svým zásahem vyvedl z míry?" ozval se Seynův zástupce, člověk z Agathodaemonu, kterého Pirx neznal. Zdejší jsou tedy proti němu? I to se dá pochopit.

"Považuji to za možné. Tím spíše, že tam v řídicí kabině lidé něco křičeli. Tak to aspoň vypadalo."

"Že tam vypukla panika?" zeptal se Hoyster.

"Na tu otázku neodpovím."

"Proč?"

"Odposlechněte si pásky. Hluk si člověk může vysvětlovat různě, to nejsou žádné přesné údaje."

"Mohla podle vás ještě něco dělat pozemní kontrola?" ptal se s kamennou tváří Hoyster. Zdálo se, že v komisi dochází k rozporům. Hoyster byl z Velké Syrty.

"Ne. Nic."

"Tomu, co jste řekl, odporuje vaše vlastní jednání."

"Ne. Kontrola nemá právo se plést do rozhodnutí velitele... v takovéhle situaci. V řídicí kabině může situace vypadat jinak než dole."

"Přiznáváte tedy, že jste jednal proti ustáleným zásadám?" ozval se znovu Seynův zástupce.

"Ano."

"Proč?" zeptal se Hoyster.

"Ty zásady pro mě nejsou svaté. Dělán vždýcky to, co považuju za správné podle vlastního uvážení. Už jsem se z toho jednou zodpovídal."

"Před kým?"

"Před tribunálem Kosmického soudu."

"Ale byl jste zproštěn žaloby, že?" poznamenal Boulder. Velká Syrta kontra Agathodaemon. Teď už to bylo zřetelně patrné.

Pirx mlčel.

"Děkuji vám."

Přesedl si na židli, která stála stranou, protože teď začal vypovídat Seyn a potom jeho zástupce. Než skončili, přinesli první pásky z budovy kontroly letů. Docházela také telefonická hlášení o pracích ve vraku "Ariela". Bylo už jisté, že to nikdo nepřežil, ale do řídicí kabiny se ještě nedostali, ta se zaryla do jedenáctimetrové hloubky. Odposlouchávání pásků a protokolování výpovědí trvalo nepřetržitě až do sedmi hodin. Potom udělali na hodinu přestávku. Syrt'ané se Seynem odjeli na místo neštěstí. Romani zastavil Pirxe na chodbičce.

"Pane komandore..."

"Prosím."

"Nemáte tu vůči nikomu..."

"Takhle nemluvte, prosím vás. Sázka je příliš vysoká," přerušil ho Pirx.

Romani pokýval hlavou.

"Prozatím tu zůstanete na dvaasedmdesát hodin. Se Základnou už jsme to vyřídili."

"Se Zemí...?" podivil se Pirx. "Nemyslím, že bych tu ještě mohl být něco platný..."

"Hoyster, Rahaman a Boulder vás chtějí kooptovat do komise. Neodmítnete? Všechno lidé ze Syrty."

"Nemůžu, ani kdybych chtěl," odpověděl Pirx a s tím se rozešli.

V devět večer se znovu sešli. Odposlech pásků byl dramatický - a ještě dramatictější byl film, který shlédli. Zachycoval všechny fáze katastrofy od chvíle, kdy se v zenitu objevila zelená hvězda "Ariela".

"Skutečně to vypadá, že zklamal počítač. Když neohlásil meteorový poplach normálním způsobem, zachoval se tak, jako by 'Ariel' byl na kolizním kursu s nějakou masou. Záznamy ukazují, že překročil povolené maximum tahu o tři jednotky. Proč to udělal, to nevíme. Třeba nám něco vysvětlí řídicí kabina," měl na mysli pásky registrující "Ariela", ale Pirx byl v této věci skeptický. "To, co se událo v řídicí kabině v posledních chvílích, zůstává nejasné. Počítač rozhodně nezklamal, pokud jde o tempo akcí - na vrcholu krize prováděl rozhodnutí naprosto precizně, protože iteroval v nanosekundách všechny své příkazy pro agregáty. Takže agregáty pracovaly bezvadně a ž do konce. To je zcela jisté. Neobjevili jsme absolutně nic, co by mohlo nasvědčovat vnějšímu nebo vnitřnímu ohrožení operace naprogramovaného přistání. Od hodiny 7,03 do hodiny 7,08 probíhalo přistání dobře. Rozhodnutí počítače obrátit proceduru a pokusit se o vzlet se zatím nedá nijak vysvětlit. Kolego Bouldere?"

"Tomu nerozumím."

"Chyba v programování?"

"Vyloučeno. ‚Ariel‘ přistával s tím programem už několikrát - po ose i při všech možných bočních výkyvech."

"Jenže na Měsíci. Tam je menší přitažlivost."

"To může mít určitý význam pro silové agregáty, ale ne pro databanku. A síla nezklamala."

"Kolego Rahamane?"

"Neznám dobře ten program."

"Ale model počítače znáte, že?"

"Ano."

"Co může přerušit průběh operace přistání, nejsou-li zde žádné vnější příčiny?"

"Nic."

"Nic?"

"Bomba nastrčená pod počítač, to jistě..."

Konečně ta slova padla. Pirx naslouchal s maximální pozorností. Exhaustory šuměly, kouř se pod stropem zhušťoval kolem nich.

"Sabotáž?"

"Počítač pracoval až do konce, i když způsobem nám nepochopitelným," poznamenal Kerhoven, jediný elektronik v komisi, místní člověk.

"No... S tou bombou jsem to řekl jen tak," bral to zpátky Rahaman. "Za předpokladu, že počítač funguje, může hlavní operaci, tedy přistání nebo vzlet, přerušit jen něco neobvyklého. Výpadek síly..."

"To se nestalo."

"Ale je zásadně možné, aby počítač přerušil hlavní operaci?"

Předseda to přece musel vědět. Pirx chápal, že teď nemluví k nim: říkal to, co měla slyšet Země.

"Teoreticky ano. Prakticky ne. Od doby vzniku kosmonautiky nedošlo při přistání nikdy k meteorovému poplachu. Meteor se dá zjistit, už když se blíží. Pak se přistání prostě odročí."

"Ale vždyť tam žádné meteory nebyly?"

"Nebyly."

Zde slepá ulička končila. Chvilí bylo ticho. Exhaustory šuměly. Za kulatými okny už byla tma. Mart'anská noc.

"Potřebujeme lidi, kteří stavěli ten model počítače a kteří ho testovali," řekl konečně Rahaman.

Hoyster přikývl. Prohlížel si hlášení, které mu podala telefonistka. "Do řídicí kabiny se dostanou asi tak za hodinu," prohlásil. Pak zvedl hlavu a dodal: "Zítra se zúčastní porad Macross a van der Voyt."

Nastalo oživení. Byli to hlavní ředitel a hlavní konstruktér loděnic, které stavěly stotisícovky.

"Zítra?" Pirx měl pocit, že se přeslechl.

"Ano. Ne tady, přirozeně. Budou přítomni televizně. Díky přímému spojení. Tady mám radiogram," zvedl zprávu.

"Ale! Jaké je teď zpoždění?" zeptal se někdo.

"Osmiminutové."

"Jak si to představují? Budeme donekonečna čekat na každou odpověď!" ozvaly se hlasy.

Hoyster pokrčil rameny.

"Musíme se podřídit. Obtížné to bude, to jistě. Vypracujeme příslušný postup..."

"Odročíme poradu do zítřka?" zeptal se Romani.

"Ano, sejdeme se v šest ráno. Budeme už mít záznamy z řídicí kabiny."

Pirx byl rád, že mu Romani nabídl, aby přenocoval u něho. Bylo mu milejší, že se neuvidí se Seynem.

Chápal jeho chování, i když je neschvaloval. Se značnými potížemi ubytovali všechny Syrt'any a o půlnoci zůstal Pirx sám v maličkém pokojíčku, který šéfovi sloužil jako příruční knihovna a soukromá pracovna. Ulehl v šatech na malé polní lůžko rozložené mezi teodolity, ruce pod hlavou, pohled upřený do stropu. Ležel tak s nehybnými očima a skoro ani nedýchal.

Bylo to divné, tam mezi těmi cizími lidmi prožíval katastrofu jaksi zvenčí, jako jeden z mnoha svědků.

Nebyl stoprocentně angažovaný ani v tu chvíli, kdy pod kladenými otázkami vycit'oval nevrlost a animozitu - ve vzduchu viselo obvinění vetřelce z toho, že chce trumfovat místní odborníky - dokonce ani když se proti němu postavil Seyn. To všechno bylo pořád zvenčí, v přirozeném rozměru nevyhnutelnosti:

za takových okolností tomu jinak být nemohlo. Byl ochoten zodpovídat se z toho co udělal, ale podle racionálních premis, necítil se tedy zodpovědný za neštěstí. Byl jím otřesen, ale zachoval si klid, až do konce nepřestal být pozorovatelem, který se událostem zcela nepoddává, protože se vršily systematicky - při celé jejich nepochopitelnosti se daly utřídit, když byly vychladlé a rozdělené v tom pojetí, jaké jim vtiskoval oficiální průběh porad. Ale teď se to všechno rozpadlo. Nemyslel na nic, nepřivolaával žádné obrazy, opakovaly se samy od sebe, od začátku: televizní obrazovky, na nich vstup lodí do oblasti aktivity Marsu, zbrzdění kosmické rychlosti, změny tahů; byl jakoby všude najednou, v kontrole i v raketě, znal ty duté úder, to dunění rozbíhající se po kýlu a žebrech lodí, když velkou silou začne nahrazovat vibrace borovodíku, bas, kterým turbočerpádla ujišťovala, že přivádějí palivo, zpětný tah, majestátně pomalý pád zádi napřed, malé boční korekce a ten zlom, to zahřmění při náhlém obratu tahů, když do trysek znovu vlétne plná síla, pak vibrace, destabilizace, zoufalé vyrovnávání rakety letící kyvadlovitě, kymácející se jako opilá věž, než se zřítí z výšky, už bezvládná, už mrtvá, neřiditelná, slepá jako kámen, pád a hora trosek - a on byl všude. Byl i zápasící lodí samou, bolestně vycit'oval naprostou neprostupnost, definitivní uzavřenost toho, co se událo, a současně se vracel k zlomkovitým chvílím jakoby s otázkou, jež se znovu vynořovala z mlčení, a hledal to, co selhalo. Zda se Klyne pokoušel převzít řízení, to už teď nemělo význam. Kontrola proběhla v podstatě bez chyby, přestože žertovali, ale to mohlo vadit jen člověku pověřivému nebo vyrostlému v dobách, kdy si nebylo možno takové žertíky dovolit. Rozum mu říkal, že na tom není nic špatného. Ležel na zádech, ale jako by pořád ještě stál u šikmého okna mířícího do nadhlavníku, když zeleně jiskřící hvězdu borovodíku pohltila strašlivá sluneční záře oním pulsem tak typickým pro atomovou sílu, v tryskách, které už začínaly stydnout - právě proto se nesmí dát povel plným tahem tak prudce - raketa se zahoupala nejprve jako srdce zvonu, rozhoupaného šilejícíma rukama, a začala se naklánět ve své neuvěřitelné délce, protože byla tak obrovská, jako by už samým rozměry, samou velikostí překonala meze jakéhokoli ohrožení - totéž si asi před stoletím mysleli cestující na "Titaniku".

Najednou to všechno zhaslo, jako kdyby se probudil. Vstal, umyl si obličej a ruce, otevřel necesér, vyndal pyžamo, pantofle a kartáček na zuby a toho dne potřetí se spatřil v zrcadle nad umývadlem - jako někoho cizího.

Byl mezi třicítkou a čtyřicítkou, spíš ke čtyřiceti - k hranici stínu, kdy člověk už musí přijímat podmínky nepodepsané smlouvy předložené bez ptaní, kdy ví, že to, co platí pro jiné, platí i pro tebe, a žádné výjimky z toho pravidla neexistují. Stárnout člověk má, přestože se to přičítá jeho povaze. Dosud to potají dělalo tělo, ale to už nestačí. Vyžaduje se souhlas. Mladistvý věk ustanovuje jako pravidla hry - ne, jako její základ - vlastní neměnnost: byl jsem dětinský, nezralý, ale teď už jsem to skutečně já - a takový zůstanu. Tenhle nesmysl je přece základem existence. V objevu neopodstatněnosti tohoto tvrzení tkví zprvu víc údivu než strachu. Je to tak silný pocit rozhořčení, jako kdybys prohlédl a zjistil, že hra, do které jsi byl vtažen, je falešná. To utkání mělo vypadat docela jinak. Po překvapení, hněvu, protestu začne pozvolné vyjednávání se sebou samým, vlastním tělem, což by se dalo formulovat asi takto: Bez ohledu na to, jak plynule a nepostižitelně stárneme fyzicky, nikdy nejsme schopni se této kontinuitě přizpůsobit rozumem. Nastavíme se na třicet pět a potom na čtyřicet let, jako kdyby v tomto věku měl už člověk zůstat, a při další revizi pak musíme prolomit sebeklam, což narazí na tak velký odpor, že s odrazem doskočíme až zdánlivě příliš daleko. Čtyřicetiletý člověk se začne chovat tak, jak si to představuje vhodné pro člověka starého. Jakmile jednou uznáme tuto nevyhnutelnost, pokračujeme ve hře zarytě a smutně, jako bychom chtěli naschvál sázku zdvojnásobit. No prosím, když má být ten nestoudný, ten cynicky krutý požadavek, to oblige vyplaceno, když musím platit, přestože jsem k tomu nedal souhlas, přestože jsem to nechtěl a nevěděl, tak tady máš víc, než dělá dluh! Snažíme se tedy přelicitovat protivníka na tomto dost humoristicky znějícím principu. Abys věděl, tak já budu hned tak starý, že budeš zírat! Přestože jsme už na hranici stínu, vlastně skoro za ní, vzdorujeme skutečnosti, a následkem toho marného zápasu duševně stárneme v skocích. Jednou to přeženeme, jindy nedotáhneme, až spatříme, jako obvykle příliš pozdě, že celá ta potyčka, ty sebevražedné průlom, ústupy, vzdorování taky byly k smíchu. Stárneme totiž jako děti, to znamená, že odmítáme dát souhlas k něčemu, co náš souhlas vůbec nepotřebuje. Tak tomu bývá vždycky tam, kde není místa pro spor či boj příliš pokrytecký. Hranice stínu, to ještě není memento mori, ale je to místo v nejednom ohledu horší, protože

už je z něho vidět, že neexistují nedotčené šance. To znamená: přítomnost už není žádným příslibem, žádnou čekárnou, úvodem, trampolínou velkých nadějí, protože situace se nepostižitelně obrátila. Údajný trénink byl neodvolatelnou skutečností, úvod - vlastním obsahem, naděje - chimérami. A to nezávazné, provizorní, prozatímní a nahonem spíchnuté - to bylo tou jedinou náplní života. Určitě se nesplní už nic z toho, co se nesplnilo dosud. A s tím se člověk musí smířit mlčky, beze strachu, a je-li to možné - i bez zoufalství.

Je to tedy věk pro kosmonauty kritický - pro ně jako pro nikoho jiného, protože v tomto oboru je každý, kdo není způsobilý stoprocentně, okamžitě odepsaný. Jak někdy říkávají fyziologové: požadavky vytyčované kosmologií jsou příliš vysoké i pro lidi tělesně i duševně nejzpůsobilejší. Jakmile člověk odpadne od špičky, ztratí všechno najednou. Lékařské komise jsou k jednotlivcům krutě bezohledné, ale to je nezbytné, protože nikomu nelze dovolit, aby zemřel nebo dostal infarkt u řízení. Z palub odcházejí lidé, kteří jsou zdánlivě při plné síle, a hned sami sebe vidí na konci cesty. Lékaři jsou natolik zvyklí na všelijaké figle, na zoufalou disimulaci, že když ji odhalí, nevyvozují z toho žádné disciplinární či morální důsledky, nic. Skoro nikdo nemůže přetáhnout období aktivní služby přes padesátku. Přetížení, to je největší nepřítel mozku. Snad se to změní za sto nebo za tisíc let. Prozatím trápí tato perspektiva během měsíců letu každého člověka - na hranici stínu.

Klyne byl kosmonaut mladší generace. Jemu, Pírxovi, a on to věděl, říkali ti mladší "nepřítel automatů", "konzervativec", "mamut". Někteří z jeho vrstevníků už nelétali. Podle svých schopností a možností se překvalifikovali na pedagogy, členy Kosmického soudu, odešli na sinekury do loděnic, zasedali v dozorčích radách, zabývali se svými zahrádkami. Vcelku se drželi, docela slušně předstírali, že se smířili s nevyhnutelností - ale jediný bůh ví, kolik to nejednoho z nich stálo. Byly i případy nezodpovědného jednání, které vyplývalo z nesouhlasu, z bezmocného protestu, z pýchy a vzteku, z pocitu nespravedlivého neštěstí. Blázni se v tomto oboru nevyskytovali, ale jednotlivci se k šílenství nebezpečně blížili, i když nepřekračovali poslední mez. Přesto docházelo pod rostoucím tlakem té smutné perspektivy k výstřelkům přinejmenším podivným... Ale ano, znal všelijaká ta podivinství, aberace, předsudky, kterými trpěli jak lidé cizí tak i ti, se kterými se za léta sžil, za které kdysi mohl ručit, jak se mu zdálo. Sladká ignorance není privilegiem oboru, v němž musí člověk znát tolik věcí. Každý den neodvratně odumírá v mozku několik tisíc neuronů a už před třicátým rokem života začíná ten zvláštní, ale neustávající závod, soupeření mezi slábnutím funkce podemílané atrofií - a jejím zdokonalováním díky přibývajícím zkušenostem. Tak vzniká kolísavá rovnováha, balance vpravdě akrobatická, se kterou musí člověk žít - a létat. A snít. Koho to tolikrát zabíjel minulou noc? Nemělo to nějaký zvláštní význam? Když uléhal na polní lůžko, které zapraskalo pod jeho váhou, napadlo mu, že se mu třeba nepodaří usnout. Až dosud nevěděl, co je to nespát, ale jednou to přece přijít musí. Ta myšlenka ho podivně znepokojila. Bezesné noci se nebál, ale rozmar těla, který by naznačoval, že začíná selhávat něco, co bylo dosud naprosto spolehlivé, mu v tuto chvíli i jako pouhá možnost připadal málem jako prohra. Prostě si nepřál ležet s otevřenýma očima navzdory své vůli, a tak i když to bylo hloupé, posadil se, upřel bezmyšlenkovitý pohled na své zelené pyžamo a obrátil oči na police s knihami. Nečekal, že na nich najde něco zajímavého, a překvapila ho řada tlustých svazků nad rýsovacím prknem rozpíchaným od kružítek. V rozvinutém šiku tam stály téměř celé dějiny areologie, většinu těch knih znal, protože měl stejné exempláře ve své knihovničce na Zemi. Vstal a začal se dotýkat solidních hřbetů jednoho po druhém. By tu nejen otec astronomie Herschel, ale i sám Kepler, *Astronomia nova seu Physica celestis tradita comentariis de motibus stellae martis* - podle zkoumání Tychona de Brahe, vydání z roku 1784. A Flammaroin, Bakhuyzen, Kaiser a velký fantasta Schiaparelli, jeho *Memoria terza*, tmavé římské vydání, a Arrhenius a Antoniadi, Kuiper, Lovell, Pickering, Saheko, Struve, Vaucouleurs až po Wernhera von Brauna s jeho *Projektem Mars*. A mapy, svitky map, se všemi kanály - Margaritifera Sinus, Lacus Solis a sám Agathodaemon. Stál a nemusel otvírat žádnou z těch knih v ohmataných vazbách tlustých jako prkna. Ve vůni starého plátna, osnovy, žlutých listů, v níž bylo něco důstojného a ztrouchnivělého současně, ožily hodiny strávené nad tajemstvím dobývaným po dvě století a obleženým mraveništěm hypotéz. Jeden po druhém umírali, aniž se dočkali rozluštění. Antoniadi po celý život kanály neviděl, až teprve na sklonku života se přiznal k "nějakým čarám, jež tak nějak vypadaly". Graff neviděl ani jediný až do smrti a říkal, že mu chybí "imaginace" kolegů. "Kanálisté" je však viděli, zakreslovali je po nocích,

čekající celé hodiny protože v takovou chvíli - ujišťovali slavnostně - se na mlhavě šedém kotouči objeví precizně ostrá síť, tenčí než vlas. Lovell kreslil hustou, Pickering řidší, ale ten mívál štěstí na "geminaci", jak se říkalo neuvěřitelnému zdvojování kanálů. Iluze? Proč se tedy některé kanály nikdy zdvojovat nechtěly? Trčel nad těmi knihami jako student v čítárně, protože tak staré tisky se domů nepůjčovaly. Byl na straně "kanálistů" - je třeba to říkat? Jejich argumenty mu připadaly neporazitelné: Graff, Antoniadi, Hall, kteří zůstali nevěřícími Tomáši, měli observatoře v zakouřených městech na severu s věčně pohyblivým ovzduším, zatímco Schiaparelli pracoval v Miláně a Lovell seděl na své hoře nad arizonskou pouští. "Antikanálisté" prováděli důmyslné pokusy: dávali obkreslovat terčík s chaoticky nanesenými tečkami a kaňkami, jež se z větší vzdálenosti podobaly síti kanálů, a potom se ptali: proč nejsou vidět nejsilnějšími přístroji? Proč lze při dobré vůli vidět pouhým okem kanály i na Měsíci? Proč neviděli žádné kanály první pozorovatelé, kdežto po Schiaparellim se už všichni podřídili jeho velení? A ti druzí odpovídali: v době, kdy ještě neexistovaly teleskopy, nikdo nikdy žádné kanály na Měsíci neviděl. Velké teleskopy nedovolují použít plné apertury, maximálního zvětšení, protože zemské ovzduší není dostatečně klidné; pokusy s kresbami se problému vyhýbají. "Kanálisté" měli odpověď na všechno. Mars - to je obrovský zamrzlý oceán, kanály - to jsou rozpukliny jeho ledových polí, roztupující se pod úder meteoritů. Ne: kanály - to jsou široká údolí, kterými tečnou jarní vody po tání a na březích v tu dobu rozkvétá marťanské rostlinstvo. Spektroskopie škrtila i tuto šanci, prokázala totiž příliš malé množství vody. A tak začali vidět v kanálech obrovské propadliny, dlouhá údolí, kterými od pólu k rovníku tečnou řeky mraků, poháněné konvekčními proudy. Schiaparelli nikdy nechtěl říci jasně, že jsou to výtvořiny cizího rozumu, využíval dvojznačnosti termínu "kanál", bylo to zvláštní, ta stydlivost onoho Miláněana a mnoha jiných astronomů nenazývat věci pravými jmény, pořád jen kreslili mapy a interpretovali je, ale Schiaparelli zanechal v papírech kresby, které vysvětlovaly, jak může docházet k rozdvajování, k té proslulé geminaci: když voda pronikne do rovnoběžných koryt dosud vyschlých, čáry najednou ztemní, jako když někdo napustí tuš do vrypů ve dřevu. Odpůrci zas nejenže popírali existenci kanálů, nejenže shromažďovali negativní argumentaci, ale postupem času k nim začali pociťovat stále větší nenávist. Wallace, vedle Darwina druhý tvůrce teorie přírodního vývoje, tedy dokonce neastronom, který asi nikdy v životě neviděl Mars okulárem, rozcupoval ve stostránkovém pamfletu kromě kanálů i jakékoli pomýšlení na to, že by na Marsu mohl existovat život. Psal, že Mars nejenže není obýván inteligentními bytostmi, jak hlásá pan Lovell, ale že je dokonce absolutně neobyvatelný. Neexistovali obojáci areologové, každý musel zřetelně formulovat své kredo. Následující generace kanálistů už popisovala marťanskou civilizaci a rozpory se zvětšovaly. Jedni říkali - živá oblast práce rozumu. Pustá mrtvola - odpovídali jim druzí. Potom začal Saheko pozorovat ty záhadné krátkotrvající záblesky, zhášené vznikajícími mraky, příliš krátké, než aby mohlo jít o sopečný výbuch, objevující se při vzájemné opozici planet, což vylučovalo odraz Slunce na zledovatělém horském úbočí, a to ještě v době před uvolněním atomové energie, takže myšlenka na marťanské nukleární pokusy vyvstala až později... Jedna strana musela mít pravdu. V první polovině dvacátého století dospěli všichni k shodnému názoru, že geometrické kanály Schiaparelliho sice neexistují, ale existuje něco, co je umožňuje vidět, oči dopovídají, ale nemají žádné halucinace. Kanály pozorovalo příliš mnoho lidí a příliš mnoho různých míst na Zemi. Jistě tedy nejde o otevřené vody v ledových polích, jistě nejde o pásy nízké oblačnosti na březích údolí, možná že nejde ani o pruhy rostlinstva, a přece je zde něco, kdož ví - snad ještě nesrozumitelnějšího a záhadnějšího, co čeká na lidské oči, fotografické objektivy a automatické sondy.

Pirx se nikomu nepřiznal k myšlenkám, jež mu vířily hlavou při té napínavé četbě, ale Boerst, bystrý a bezohledný, jak se na primuse sluší a patří, se toho jeho tajemství dohmátl a na několik týdnů z něho udělal terč posměchu pro celý kurs - představoval ho jako "kanálistu Pirxe", který v observační astronomii založil doktrínu "credo quia non est". Pirx přece věděl, že žádné kanály neexistují a že, což bylo ještě horší a snad ještě krutější, neexistuje vůbec nic, co by je připomínalo. Jak by to mohl nevědět, když Mars byl dobyt už léta, když skládal kolokvia z areografie, a nejenže se musel umět orientovat v přesných fotografických mapách pod dohledem asistentů, ale při praktických cvičeních v simulátoru přistával na témž dně Agathodaemonu, kde nyní stál pod kopulí Projektu, před policií s dvoustletými astronomickými výsledky, jež obsahovaly muzeální exponáty. Přirozeně že to všechno věděl, ale tyto vědomosti tkvěly v jeho hlavě úplně odděleně, nepodléhaly ověřování, jako kdyby všechno ověřování byl

veliký podvod a jako kdyby nadále existoval nějaký jiný, nedosažitelný, záhadný Mars, pokrytý geometrickou kresbou.

Za letu na lince Aresterra přijde takový časový úsek, taková zóna, kdy člověk skutečně vidí pouhým okem - a to dost dlouho, po celé hodiny - to, co Schiaparelli, Lovell a Pickering pozorovali jen v okamžicích atmosférického klidu. Kulatými okénky vidí kanály, někdy po čtyřicet hodin, jindy po osmačtyřicet, jež se jako tenoučká kresba rýsují na pozadí nepřívětivého šedivého kotouče. A když se potom planeta přiblíží, začnou mizet, rozpouštět se, jeden po druhém se rozplývají v nicotu, nezůstane po nich ani nejmenší stopa, jen kotouč planety, zbavený všech ostrých obrysů jako by se svou nudnou, šedivou lhostejností vysmíval nadějím, jež vzbudil. Jistě, po dalších hodinách letu se konečně cosi vynoří definitivně a už se to nerozplývá, ale to už jsou vykotlané břehy největších kráterů, divoké shluky zvětralých skalisek, bezladná rumišť tonoucí v hlubokých vrstvách hnědošedého prachu, a vůbec se to nepodobá oné čisté precizní geometrické kresbě. Svůj chaos prozradí planeta zblízka už pokorně a definitivně, neschopná vzít zpět tak prokazatelný obraz miliardoleté eroze. Tento chaos nemá vůbec nic společného s onou památnou čistou kresbou, jež představovala nástin něčeho, co bylo tak intenzivně působivé, co vzbuzovalo takové vzrušení, neboť šlo o logický řád, o nějaký nesrozumitelný, ale svou přítomností manifestující smysl, který vyžadoval jediné velké úsilí - být pochopen.

Kde ten smysl vlastně zůstal, co se skrývalo v oné posměšné vidině? Projekce oční sítnice, jejího optického mechanismu? Zraková aktivita mozkové kůry? Na tu otázku nikdo nehodlal odpovědět, protože problém, který padl, potkal týž osud co všechny škrtnuté, pokrokem rozdrčené hypotézy: byl vymeten na smetiště. Když neexistovaly kanály, a dokonce ani nic takového v tvaru planety, co by nějakým výjimečným způsobem vytvářelo tak dokonalou podobnost - nebylo o čem mluvit, nebylo o čem uvažovat. Dobře se tedy stalo, že se té senzace, jež působila jako ledová sprcha, nedožil žádný "kanálista" ani žádný "antikanálista", protože záhada vůbec rozřešena nebyla, jenom zmizela. I jiné planety přece mají nezřetelné terče. Ale kanály nepozoroval nikdo na žádné z nich, nikdy. Nikdo je neviděl, nikdo je nekreslil. Proč? Ví bůh.

Jistě bylo možno vymýšlet hypotézy i na toto téma. Bylo zapotřebí zvláštní směsice odstupů a optického zvětšení, objektivního chaosu a subjektivní touhy po pořádku, posledních pozůstatků toho, co se vynořovalo z nejasné tečky v okuláru, a tedy trvalo mimo mez postižitelnosti, ale vteřinově k ní téměř pronikalo. Bylo tedy zapotřebí sebenepatrnější opory a iluzí nevědoucích o její potřebě, aby byla napsána tato již uzavřená kapitola astronomie.

Generace areologů žádaly od planety, aby se vyslovila pro jednu z obou stran, trvaly na svých pozicích ve hře až do konce poctivé a odnášely si do hrobu nezlomnou víru, že se věc nakonec dostane před kompetentní tribunál a že bude spravedlivě a jasně rozsoudena. Pirx cítil, že ti všichni - i když z různých důvodů různě - by se cítili zklamáni a podvedeni, kdyby byli poznali skutečnost tak dobře jako on. V tom škrtnutí otázek a odpovědí, v totální neadekvátnosti pojmů vůči záhadnému objektu byla jakási trpká, ale důležitá, krutá, ale poučná lekce, která - najednou to pochopil - souvisela s tím, do čeho se teď dostal a s čím si lámal hlavu.

Ale jak může souviset stará areografie s katastrofou "Ariela"? Jak chápat tu nejasnou, i když tak intenzivní fikci? To nevěděl. Byl si však úplně jist, že na souvislost tak nepodobných, tak vzdálených věcí teď uprostřed noci ani nepřijde, ani na ni nezapomene. Nejlepší bude to zaspát. Když zhasínalo světlo, napadlo mu ještě, že Romani je zřejmě člověk duševně daleko bohatší, než by se dalo předpokládat, Tyhlety knihy jsou jeho soukromým vlastnictvím, a přitom se vedly věčné spory o každý kilogram osobních věcí dovážených na Mars. Uvážlivé ředitelství Projektu rozvěsilo na pozemském kosmodromu instrukce a výzvy, apelovalo na loajalitu svých zaměstnanců a vysvětlovalo, jak je obecně škodlivé přetěžovat rakety zbytečnou zátěží. Dovolávali se racionalismu, a zatím sám Romani, vedoucí Agathodaemonu, tyto předpisy a řády porušil tím, že si sem přivezl několik desítek kilogramů knih všestranně zbytečných. A nač vlastně? O tom, že by je tu mohl číst, vůbec nemohlo být řeči.

Ospalý, už potmě se usmál při pomyšlení, jež vysvětlovalo, proč se tyto bibliofilské starožitnosti ocitly pod příkrovem mart'anského Projektu. Pochopitelně že takové knihy, taková evangelia a zbořená proroctví tady absolutně nikoho nezajímají. Ale bylo správné, dokonce nezbytné, aby se myšlenky těch lidí, kteří věnovali vše, co měli nejlepšího, záhadě rudé planety, ocitly - už po naprostém smíru

nejzatvrzejších protivníků - na Marsu. Zasloužili si to. A když tohleto Romani pochopil, je to člověk důvěryhodný.

Probudil se v pět z kamenného spánku a hned střízlivý, jako kdyby vylezl ze studené vody, a protože měl pro sebe ještě několik chvil - daroval si ještě pět minut, často to tak dělal - , začal přemýšlet o veliteli rozbité rakety. Nevěděl, zda Klyne mohl zachránit "Ariela" se třiceti lidmi posádky, ale také nevěděl, zda se Klyne vůbec pokoušel bojovat. Byla to generace racionalistů, snažili se vyšvihnout na roveň spolehlivým, logicky myslícím spojencům - počítačům, protože ty měly stále vyšší požadavky, když je někdo chtěl kontrolovat. A tak bylo snazší se na ně slepě spolehnout. Pírx to nedokázal, ani kdyby byl stokrát chtěl. Měl tu nedůvěru v krvi. Zapnul rádio.

Na Zemi vypukla vřava. To sice očekával, ale rozměry hysterie ho přece jen překvapily. V rozhlasovém přehledu tisku převládaly tři otázky: podezření ze sabotáže, nejistý osud lodí letících a Mars a - pochopitelně - politické důsledky celé té věci. Největší deníky si zachovaly opatrnost, když předkládaly hypotézu o sabotáži, ale bulvární tisk si nebral servítek. Také se řinuly kritické výtky na adresu stotisícovek: že nebyly dostatečně vyzkoušeny, že nemohou startovat ze Země, a co horšího, že se nemohou otočit a vrátit, protože nemají dostatečnou rezervu paliva. Také se nedají vykládat na oběžných drahách kolem Marsu. To byla pravda, musely přistát na Marsu. Ale tři roky předtím přistál pokusný prototyp, sice s poněkud jiným modelem počítače, na Marsu několikrát s naprostým úspěchem. Domácí znalci jako kdyby to najednou nevěděli. Taky se rozpoutala akce, jejímž cílem bylo zničit politické zastánce Projektu Mars, o Projektu se říkalo, že je přímo nesmyslný. Někde už zřejmě byly předem připraveny seznamy přestupků proti bezpečnosti práce na obou stanicích, kritizoval se způsob schvalování Projektu a testování prototypu, ani na čelných představitelích marťanské samosprávy nezůstala suchá nitka. Všeobecný tón byl kasandrický.

Když se v šest hodin hlásil na vedení, ukázalo se, že už není členem žádné komise, protože tu jejich samozvanou organizaci Země zrušila. Mohli dělat, co chtěli, ale všechno mělo začít od začátku, oficiálně a legálně, teprve až se připojí pozemská skupina. Sesazené grémium se ocitlo v situaci zdánlivě výhodnější než včera: když nemělo o čem rozhodovat, tím svobodněji si mohlo připravit požadavky a závěry pro vyšší instanci, tedy pozemskou. Otázka materiálu ve Velké Syrtě byla sice dost složitá, ale ne zas kritická, zato v Agathodaemonu způsobí nedostatek dodávek rozklad během jediného měsíce. Na to, že by mu Syrta mohl poskytnout efektivní pomoc, nemohlo být ani pomyšlení. Byl nedostatek nejen stavebního materiálu, ale i vody.

Režim maximálního šetření byl nezbytný. Tohleto Pírx poslouchal jedním uchem, protože mezitím přinesli registrační přístroj z řídicí kabiny. Tělesné pozůstatky členů posádky byly už uloženy do schránek. Zda budou pochovány na Marsu, o tom ještě nebylo rozhodnuto. Zápisy se nedaly zkoumat hned, bylo k tomu zapotřebí nějakých příprav, a proto se debatovalo o věcech, jež přímo nesouvisely s příčinami a průběhem katastrofy: zda by mobilizace maximálního počtu menších lodí neodvrátila hrozbu zkázy Projektu, zda by se jimi dalo dovést životní minimum zboží v dostatečně krátkém termínu - přičemž Pírx chápal racionálnost takových úvah, ale současně nemohl nemyslet na obě stotisícovky, které už byly na kursu Mars a které jako by diskutéri těmito úvahami už předem odpisovali. Jako kdyby uznali, že o jejich dalších letech na této lince nemůže být řeči. Co se s nimi tedy má stát, když přistát musejí? Všichni přítomní znali už reakci amerického tisku a postupně se do místnosti přinášely radiogramy se zhuštěnými projevy politiků. Nevypadalo to dobře. Projekt ještě nemohl ústy svých představitelů začít s vysvětlováním, a už se ocitl pod palbou soustředěné obžaloby. Objevila se dokonce nálepka "zločinná lehkomyšlnost". Pírx s tím nechtěl mít nic společného, proto asi v deset vyklouzl ze zakouřeného sálu a díky ochotě mechaniků z kosmodromu odjel malým pásovým vozidlem na místo katastrofy.

Na Mars byl ten den dost teplý a téměř zamračený. Obloha se zbarvila dost neobvyklou barvou, spíš růžovou než rezavou. V takových chvílích se zdálo, že Mars přece jen má svou vlastní krásu, přísnou, jinou, než je pozemská, poněkud zastřenou závojem, jakoby neočištěnou, jež se chystá vynořit v silnějších slunečních paprscích z prашných smrští a špinavých šmouh. Jenže takové očekávání se nesplní, tohleto není předzvěst, ale už nejlepší krajina, jakou tato planeta může ukázat. Baňatou bunkru podobnou budovu kontroly letů zanechali půldruhé míle za sebou a dojeli na konec startovních desek, hned za nimi vozidlo beznadějně uvázlo. Pírx měl na sobě lehký poloskafandr, jaké tu všichni užívali, ostře modrý,

daleko pohodlnější než ten vysokovakuový, s lehčí tornou díky otevřenému kyslíkovému oběhu. S klimatizací však něco nebylo v pořádku, protože když se při rychlejších pohybech zpotil - museli se prodírat přes sypké duny - hned se mu zamžil průzor v přílbě. Ale tady to nebylo žádné neštěstí, protože mezi prstencem přílby a hrudní částí skafandru visely jako krocaní laloky volné pytlíčky, do kterých člověk mohl strčit ruku a otřít si sklo zevnitř, což byl způsob sice primitivní, ale spolehlivý.

Dno obrovského trychtýře bylo přečpané pásovými vozidly; výkop, kterým se dostali k řídicí kabině, připomínal otvor důlní šachty, byl dokonce ze tří stran zakrytý pláty vlnitého hliníkového plechu, aby se dovnitř nesypal písek. Polovinu trychtýře zaujímalá centrální část trupu velká jako transatlantík, vyhozený bouří na pevninu a rozbitý o skály. Pod ní se čínalo padesát lidí, ale jak oni, tak jejich jeřáby a bagry vypadali jako mravenečci u mrtvoly obra. Sama před rakety, téměř nedotčená, osmnáct metrů dlouhá, nebyla odtud vidět, protože jí setrvačnost mrštila o několik set metrů dál. Drtivá síla srážky byla strašlivá, jestliže nacházeli hrudky částečně nataveného křemene - pohybová energie se v mžiku proměnila v tepelnou, projevil se termický skok jako při pádu meteoru, přestože rychlost nebyla příliš velká, v mezích zvukové. Pirx měl pocit, že disproporce mezi prostředky, jimiž disponoval Agathodaemon, a obrovskými rozměry vraku není dostatečnou omluvou pro způsob provádění explorační. Bylo to přirozeně všechno improvizace, ale v té improvizaci byl navíc ještě nepořádek, pravděpodobně vyvolaný vědomím, že škoda je nepředstavitelně obrovská. Nezachránila se ani voda, protože úplně všechny cisterny popraskaly a písek pohltit tisíce hektolitrů, než se zbytek proměnil v led. Zejména tento led působil hrůzostrašným dojmem, protože z trupu rozpáraného po délce dobrých čtyřiceti metrů vyhržely špinavě lesklé zmrzlé vodopády, opírající se podivnými girlandami o duny, jako kdyby ze sebe explodující raketa vyvrhla celou zimní Niagáru. Však také bylo osmnáct stupňů mrazu a v noci klesla teplota na šedesát. Vlivem tohoto ledu, jenž zasklil bok "Ariela" do kaskády, vypadal vrak neuvěřitelně staře, jako kdyby tady ležel od nepamětných dob. Bylo nutno ho rozbíjet a rozpalovat, aby se dostali dovnitř do trupu, anebo se do něj prosekávat od šachty. Tamtudy vytahovali ty kontejnery, které zůstaly celé, tady i tam na svahu trychtýře jich byly vidět hromady, ale probíhalo to všechno tak nějak zmateně. Přístup k zářové části byl zakázán. Na lanech se tam úporně třepaly červené praporky, které varovaly před radioaktivitou. Pirx obešel divadlo katastrofy horem, po valu. Napočítal dva tisíce kroků, než se ocitl nad začouzenými trychtýři trysek. Trpěl, když viděl, jak dělníci vytahují a nemohou vytáhnout jedinou celou cisternu s pohonným olejem, protože jim řetězy vždycky sklouzly. Zdálo se mu, že tu není příliš dlouho, ale vtom se někdo dotkl jeho paže a ukázal měřič na jeho kyslíkové bombě. Tlak klesl a Pirx se musel vrátit, protože zásobník si nevzal. Hodinky, ten jeho nový chronometr, mu prozradily, že strávil u trosk téměř dvě hodiny.

Poradní sál se změnil: místní lidé zasedli z jedné strany dlouhého stolu, kdežto z druhé strany rozestavili technici šest velikých plochých televizorů. Ale protože se spojením pořád ještě nebylo něco v pořádku, jako obvykle, odročili poradu na jednu hodinu. Haroun, technik-operátor, kterého Pirx od vidění znal z Velké Syrty a který k němu bůhvíproč pociťoval nesmírnou úctu, mu dal první rozmnožené kopie pásků z takzvané nesmrtelné komory "Ariela". Byla to zapsaná rozhodnutí řídicího komplexu. Haroun sice neměl právo mu je dát neoficiálně, ale Pirx to gesto ocenil. Zavřel se ve svém pokojíčku a pod silnou lampou začal vstoje prohlížet dosud zavlhlý plastický pásek. Obraz byl sice výrazný, ale nesrozumitelný. V 317. vteřině operace, až dosud bezvadně čisté, objevily se v kontrolních obvodech bludné proudy, které se v dalších vteřinách projeví jako dunění. Dvakrát potlačeny přepnutím zatížení na rovnoběžné, rezervní části sítě, vrátily se s několikanásobnou silou a frekvence přepínání vzrostla třikrát oproti povolenému maximu. To, co měl v ruce, nebylo zápisem práce samého počítače, nýbrž jeho "páteřního kořene", který pod vedením nadřazené automatiky uváděl obdržené příkazy do souladu se stavem pohonných agregátů. Tomuto systému se někdy říkalo "malý mozek", analogicky s malým mozkiem, který i u člověka - jakožto kontrolní stanice mezi mozkovou kůrou a tělem - řídí korelaci pohybu.

Prohlédl si výkres práce "malého mozku" s maximální pozorností. Vypadalo to, jako kdyby byl počítač pospíchal, jako kdyby byl - aniž chtěl narušit operaci - vyžadoval v časové jednotce stále větší počet dat od svých podsystémů. To způsobilo přetížení informacemi a vznik bludných proudů, přesněji řečeno ozvěnových. U živého tvora by tomu odpovídala hypertonie čili sklon k motorickým poruchám. Vůbec tomu nerozuměl. Neměl ještě ty nejdůležitější pásky, na nichž byla zaznamenána rozhodnutí samého

počítače. Haroun mu dal něco, co sám měl. Někdo zaklepal na dveře. Pirx schoval pásky do neceséru a vyšel na chodbu. Stál tam Romani.

"Noví pánové také chtějí, abyste se zúčastnil práce komise," řekl. Nebyl už tak vyždímaný jako včera, vypadal docela dobře, snad díky antagonismům, jež se projevovaly v komisi zorganizované tak podivným způsobem. Pirx si pomyslel, že je naprosto logické, jestliže se navzájem na sebe nevražící "Mart'ané" z Agathodaemonu a Syrty sjednotí, budou-li jim chtít "noví pánové" vnutit vlastní koncepci.

Nově vytvořená komise se skládala z jedenácti osob. Nadále jí předsedal Hoyster, ale jedině proto, že nikdo na Zemi by byl ten úkol nezvládl. Porada, již se zúčastnili lidé vzdálení o osmdesát miliónů kilometrů, nemohla probíhat hladce, a jestliže se odhodlali k tak riskantnímu řešení, pak pod nátlakem různého druhu, který už zřejmě na Zemi působil. Katastrofa prohloubila antagonismy, i politické, v jejichž ohnisku pracoval celý Projekt odedávna.

Zprvu jen rekapitulovali získané výsledky - pro pozemšťany. Pirx z nich znal jen generálního ředitele loděnice van der Voyta. Barevný televizní obraz, dokonale věrný, mu dodával jakýchsi monumentálních rysů. Bylo to poprsí obrovského muže s tváří současně zvadlou a odulou, plnou vladařské energie, obklopenou kotouči dýmů, jako by kolem něho pálili kadidlo - neviditelným doutníkem, protože van der Voytovy ruce nebyly vidět. To, co se říkalo v sále, slyšel se čtyřminutovým požděním a jeho hlas se zde mohl ozvat teprve po dalších čtyřech minutách. Pirx k němu hned pocítil antipatii, protože to vypadalo, jako kdyby tu generální ředitel mezi nimi seděl samojediný a jako kdyby ostatní pozemšťáci, kteří mrkali očima z ostatních obrazovek, byli jen figuríny.

Když Hoyster skončil, mělo nastat těch osm minut čekání, ale pozemšťané zatím ještě mluvit nechtěli. Van der Voyt požádal o předložení pásků z "Ariela", které už ležely u Hoysterova mikrofonu. Každý člen komise dostal rozmnožený celý jejich soubor. Nebylo toho mnoho, zápisy pocházely jen z posledních pěti minut práce řídicího komplexu. Pásky určené pro Zemi si vzali na mušku kameramani a Pirx se pustil do studia svých, hned odloživ stranu ty, které už znal díky Harounovi.

Počítač dospěl k rozhodnutí obrátit přistávací operaci na vzletovou v 339. vteřině. Nebyl to obvyklý vzlet, nýbrž útěk vzhůru, jakoby před meteory - vlastně tedy neznámo co, vypadalo to spíš jako nějaká zoufalá improvizace. Co se dělo potom, ty bláznivé skoky křivek na páscích z chvíle pádu, to považoval Pirx za zcela nepodstatné, protože to byl už jen záznam toho, jak se počítač dusí, když nemohl spořádat kaši, kterou si sám navařil. Podstatné v tuto chvíli nebylo rozbírat detaily té hrůzné agónie, nýbrž zjistit příčinu, proč počítač dospěl k rozhodnutí, jež se svými následky rovnala sebevraždě.

Tato příčina zůstala nevysvětlena. Počítač pracoval od 170. vteřiny v obrovském stresu a projevoval nesmírné přetížení daty, ale teď byl snadné být takhle chytrý, když člověk viděl, k čemu ta jeho práce vedla. O tom, že je přetížený, informoval svou řídicí kabinu, to znamená lidi v "Arielu", teprve v 201. vteřině operace. Už tenkrát se přetížil daty, a žádal pořad další Místo vysvětlení dostali do rukou nové záhady. Hoyster jim dal na prohlédnutí pásků deset minut a potom se otázel, kdo chce promluvit. Pirx zvedl prst jako ve školní lavici. Než otevřel ústa, poznamenal inženýr Stotik, který reprezentoval loděnici a měl dozírat na vyložení nákladu stotisícovek, že by se mělo počkat, protože možná bude chtít jako první promluvit někdo ze Země. Hoyster zaváhal. Incident byl o to nepříjemnější, že k němu došlo hned na začátku. Romani požádal o slovo, že má jen formální připomínku, a prohlásil, že pokud se nedodržívání rovnoprávnosti členů komise negativně promítne do průběhu porady, pak ani on, ani nikdo z Agathodaemonu v komisi pracovat nebude. Stotik vzal svůj návrh zpět a Pirx mohl konečně mluvit:

"Je to prý zdokonalená verze AIBM 09," řekl. "Protože jsem s AIBM 09 nalétal skoro tisíc hodin operací, mám určité praktické zkušenosti s jeho prací. Teorii nerozumím. Vím jen tolik, kolik vědět musím. Jde o počítač pracující v reálném čase, musí tedy vždycky stihnout zpracovat data. Slyšel jsem, že ten nový model má propustnost o třicet šest procent větší než AIBM 09. To je hodně. Na základě materiálu, který jsem dostal, můžu říct, že to bylo takto: počítač uvedl loď do normálního průběhu přistání, ale potom si sám začal ztěžovat práci tím, že žádal od podsystémů stále větší množství dat na časovou jednotku. Výsledek byl takový, jako kdyby vedoucí čtyř odvolával z boje stále větší počet vojáků jen proto, aby jich použil jako posílů nebo informátorů. Kdyby jednal tímto způsobem, byl by sice koncem bitvy skvěle informován, ale neměl by už žádné vojáky, neměl by s kým bojovat. Počítač nebyl přetížen, ale přetížil se sám. Zablokoval se tou eskalací a musel by se zablokovat, i kdyby měl

propustnost desetkrát větší, pokud by nepřestal zvyšovat své požadavky. Abych se vyjádřil způsobem bližším matematice: redukoval si propustnost exponenciálně, následkem čehož ‚malý mozek‘ jako užší kanál zklamal první. Zpoždění se projevila v ‚malém mozku‘ a potom přeskočila do samého počítače. Počítač se dostal do stavu informačního zadlužení, čili přestal být strojem reálného času, sám se přetížil a musel prosadit radikální rozhodnutí. Proto se rozhodl vzlétnout, čili interpretoval vzniklou poruchu jako následek havárie pocházející zvenčí."

"Dal meteorovou výstrahu, jak tohleto vysvětlujete?" otázal se Seyn.

"Jakým způsobem se mohl přepnout z operace hlavní na vedlejší, to nevím. Nerozumím tomu, protože nerozumím konstrukci počítače, alespoň ne dostatečně. Proč ten poplach - nevím. Je mi však naprosto jasné, že vinen byl on."

Ted' už museli čekat na Zemi. Pirx si byl jist, že na něj van der Voyt zaútočí, a nemýlil se. Těžká masitá tvář na něho pohlédla skrz dýmkový kouř, vzdálená i blízká současně. Když van der Voyt promluvil, zazněl jeho bas zdvořile a oři se usmívaly přátelsky, s takovou vševědoucí dobráckostí, jako když se učitel obrací na nadaného žáka.

"Komandor Pirx tedy vylučuje sabotáž! Na základě čeho? Co znamenají slova ‚vinen je on‘? Kdo ‚on‘? Počítač? Vždyť počítač pracoval do konce, jak komandor Pirx sám přiznal! Tak tedy program? Ale ten program se nijak nelišil od programů, díky nimž jste, komandore Pirxi, stokrát přistál! Domníváte se snad, že někdo s programem manipuloval?"

"Nemám v úmyslu se vyslovovat k otázce, zda došlo k nějaké sabotáži," řekl Pirx. "To mě prozatím nezajímá. Kdyby byly počítač i program v pořádku, tak by tu ‚Ariel‘ stál celý a náš hovor by byl zbytečný. Na základě pásků tvrdím, že počítač pracoval ve správném režimu, v rozsahu vlastní operace, ale tak, jako kdyby se chtěl ukázat jako perfekcionista, kterému žádná dosažená schopnost nestačí. Žádal data o stavu rakety v rostoucím tempu, aniž bral ohled jak na vlastní mezní možnosti, tak na obsah vnějších kanálů. Proč takhle jednal, to nevím, ale jednal tak. Nemám, co bych víc řekl."

Nikdo z "Mart'anů" se neozval. Pirx ani nehnul brvou. Zahlédl záblesk zadostiučinění v Seynových očích a němou spokojenost, s jakou Romani poposedl na židli. Po osmi minutách znovu promluvil van der Voyt. Tentokrát nemluvil k Pirxovi. Nemluvil ani ke komisi. Pronesl krasomluvu. Předestřel cestu, jakou musí urazit každý počítač - od montážního pásu až do řídicí kabiny kosmické lodi. Agregáty skládalo po částech osm různých firem, japonských, francouzských a amerických. Ještě nenaplněné paměti, "nic nevědoucí" jako novorozeňata, jely do Bostonu, kde se v závodech Syntronics oživovaly. Po tomto dalším aktu procházel každý počítač procedurou, který v jistém smyslu odpovídá školní výuce, neboť se skládá jak z osvojování určitých "zkušeností" tak ze skládání "zkoušek". Takto se však zkoumala jen funkce obecná. "Odborná studia" zahájil počítač až teprve v další fázi. Teprve během ní se změnil z univerzálního číslicového stroje v pilota raket typu "Ariel". A nakonec ho na pracovním stanovišti připojili k simulátoru, který imitoval nespočetné sekvence událostí, jež jsou nedílnou součástí kosmických letů: nečekané havárie, poruchy systémů, situace obtížného manévrování, i při nefungujících pohonných systémech, objevování se jiných raket či cizích těles v blízké vzdálenosti. Každá z těch napodobovaných událostí se odehrávala ve stovkách různých variant: za předpokladu, že loď je naložená, jindy že je prázdná, jindy že se pohybuje ve vysokém vakuu, jindy že vstupuje do atmosféry. Simulované situace se postupně komplikovaly, až po nejobtížnější problémy - mnoho těles v gravitačním poli, kdy byl stroj nucen předpokládat jejich pohyby a bezpečně volit kurs své lodi.

Simulátorem byl i počítač hrající úlohu "examinátora", a to záludného. Úvodem ustálený program "žáka" podroboval jakémusi dalšímu zpracování, zkouškám odolnosti a obratnosti. I když tedy elektronický polit nikdy dosud loď neřídil, měl, když ho konečně namontovali na palubu rakety, větší zkušenosti a větší schopnosti než všichni lidé dohromady, kteří se kdy zabývali kosmickou navigací. S tak těžkými úkoly, jaké musel zvládnout na simulačních stanicích počítač, se v praxi nikdy nesetkal. Aby se však stoprocentně vyloučila jakákoli možnost, že by nevšestranně dokonalý exemplář mohl propadnout tím posledním sítem, měl dozor nad prací dvojice "pilot + simulátor" člověk, zkušený programátor, který navíc musel mít za sebou mnohaletou stáž praktické pilotáže, přičemž se Syntronics nespokojovalo s tím, že by na toto odpovědné místo přijalo piloty letadel, pracovali tam výhradně kosmonauti od hodnosti navigátora výše, čili takoví, kteří měli na svém profesionálním kontě přes tisíc hodin hlavních operací. V

poslední instanci záviselo právě na nich, jakým testům z jejich nepřeberného katalogu bude podroben další počítač. Odborník stanovil rozměry obtíží, jež bylo nutno překonat, a pomocí simulátorů navíc komplikoval "zkoušky", protože v průběhu řešení úkolu napodoboval nenadálá a nebezpečná překvapení: výpadek síly, roztržení tahů, kolizní situace, proražení vnějšího obalu, ztrátu spojení s pozemní kontrolou při přistávání, a neustával v tom tak dlouho, dokud neuplynulo sto hodin standardních testů. Exemplář, který by při nich zklamal v tom nejmenším, by byl poslán zpátky do dílny jako špatný žák, který musí opakovat ročník.

Van der Voyt vynesl tímto proslovem výrobu loděnic nad veškeré výtky, zřejmě aby setřel dojem, že jde o obranu, a krásnými frázemi žádal komisi, aby nekompromisně vyšetřila katastrofu a její příčiny. Poté promluvili odborníci ze Země. Věc se hned utopila v přílivu učené terminologie. Na obrazovkách se objevila ideová a bloková schémata, vzory, nákresy, číselné sestavy, a Pirx užasle zíral, že jsou na nejlepší cestě obrátit celý případ v spleť teoretický casus. Po hlavním kybernetikovi mluvil numerik Projektu Schmidt. Pirx ho brzy přestal poslouchat. Nezáleželo mu na tom, aby se díky své bdělosti ubránil v dalším střetnutí s van der Voytem, pokud k nějakému dojde. Bylo to ostatně stále méně pravděpodobné, o jeho příspěvku se nikdo ani nezmínil, jako kdyby šlo o faux pas, na které se sluší co nejrychleji zapomenout. Další řečníci se už vznesli do vysokých sfér obecné teorie řízení. Pirx je vůbec nepodezíral ze zlovůle, prostě rozvážně neopouštěli půdu, na které se cítili pevní v kramflecích, a van der Voyt jim s důvěrou a vážností naslouchal, zahalen do dýmu svého doutníku, protože se stalo to, oč usiloval: první housle hrála v poradě Země, kdežto "Mart'ané" zůstali v rolích pasivních posluchačů. Stejně nemohli předložit nic senzačního. Počítač "Ariela", to byly elektronické trosky, jejichž zkoumání nemohlo přinést žádný výsledek. Zápisy zhruba zobrazovaly to, co se stalo, nikoli však, proč se to stalo. Nepopisovaly všechno, co se děje v počítači, k tomu by bylo zapotřebí jiného, většího počítače, a kdyby se připouštěla možnost, že i ten může utrpět defekt, bylo by třeba zas dozírat na dozorce, a tak pořád donekonečna. Ocitli se tedy na širých vodách abstraktní analýzy. Hloubka výpovědí zakrývala prostou skutečnost, že se katastrofa neomezovala na zničení "Ariela". Stabilizace obra, který sestupoval na planetu, převzaly automaty od lidí tak dávno, že to byl základ, nenarušitelný grunt veškerého počínání - která se jim však najednou vymkl z rukou. Dosud nikdy nezklamal žádný z jednodušších a hůř zajištěných modelů, jak tedy mohl zklamat model dokonalejší a bezpečnější? Bylo-li možné tohle, pak bylo možné všechno. Pochybnost, jež jednou nahlodala spolehlivost mechanismů, se už nemohla zastavit na žádné mezi. Všechno vázlo v nejistotě. A "Ares" a "Anabis" se zatím blížily k Marsu. Pirx seděl, jako by byl úplně sám, a div si nezoufal, Právě došlo ke klasickému sporu teoretiků, který je víc a víc odváděl od vlastní katastrofy "Ariela". Když se tak Pirx díval na otlou a současně masivní tvář van der Voyta, který dobrodušně patronoval poradě, nacházel v jejím výrazu podobnost s tváří starého Churchilla, s tou jeho zdánlivou roztěkaností, kterou domněle naznačovalo chvění úst odrážející vnitřní úsměv, jenž se týkal myšlenek ukrytých pod těžkými víčky. To, co bylo ještě včera nemyslitelné, stávalo se pravděpodobné - jako pokus obrátit poradu k verdiktu, který by svalil odpovědnost na vyšší sílu, možná na fenomény dosud neznámé, na mezeru v samé teorii, s tím závěrem, že je nutno zahájit dlouholeté bádání v co nejširším měřítku. Znal podobné případy, i když menšího kalibru, a věděl, jaké síly jistě katastrofa uvedla do chodu. Za kulisami už probíhalo intenzivní úsilí o kompromis, zejména proto, že Projekt, ohrožený ve svém celku, byl svolný k nejednomu ústupku za cenu, že získá pomoc, a tu mu právě mohly udělit sjednocené loděnice například tím, že by mu za příhodných podmínek uvolnily flotilu menších kosmických lodí, aby měl zajištěné dodávky. Tváří v tvář rozměrům sázky - teď už přece šlo o bytí či nebytí celého Projektu - stávala se katastrofa "Ariela" překážkou, kterou bylo možno odstranit, i když ji nebylo možno okamžitě vysvětlit. Zatušovaly se už i horší aféry. Měl však v ruce jeden trumf. Pozemšťané ho přijali, museli souhlasit s jeho účastí v komisi, protože byl v té komisi jediný, kdo byl silným poutem spjat s posádkami raket. Nedělal si iluze, nešlo ani trochu o jeho dobré jméno či kompetenci. V komisi prostě musel sedět alespoň jeden aktivní kosmonaut, praktik, který zrovna vylezl z rakety. Van der Voyt mlčky kouřil doutník. Vypadal jako vševěd, protože moudře mlčel. Jistě by byl na Pirxově místě raději viděl někoho jiného, ale když už ho tam čert přinesl, nepřišli na žádnou šikovnou záminku, jak se ho zbavit. Kdyby tedy v případě mlhavého verdiktu předložil své votum separatum, určitě by z toho byl značný poprask. Tisk věřil skandál a na takovou příležitost jen číhal. Svaz pilotů a

Klub převozníků nebyly sice žádné mocnosti, ale hodně na nich záviselo - ti lidé se přece zbytečně vystavovali nebezpečí. Proto se Pirx nepodivil, když se o přestávce dověděl, že s ním chce van der Voyt mluvit. Přítel mocných politiků zahájil rozhovor vtipem, že je to setkání na nejvyšší úrovni - dvou planet. Pirx míval někdy reflexy, kterým se později sám divil. Van der Voyt kouřil doutník a svažoval si hrdlo pivem, Pirx požádal, aby mu přinesli z bufetu pár chlebičků. Naslouchal tedy generálnímu řediteli v dispečerské místnosti a jedl přitom. Nic je nemohlo lépe postavit na roveň.

Van der Voyt jako kdyby nevěděl, že se předtím střetli. Nic takového se prostě nikdy nestalo. Chápal, že si dělá starosti o posádky "Anabise" a "Arese", a svěřoval se mu se svými potížemi. Rozhořčovala ho nezodpovědnost tisku, jeho hysterický tón. Žádal ho, aby eventuálně vypracoval kratší memorandum o dalších přistáních, o tom, co by se dalo dělat pro zvýšení jejich bezpečnosti. Obracel se na něho s takovou důvěrou, že se mu Pirx na chvíli omluvil, vystrčil hlavu ze dveří kabiny a řekl si o nášup rybiho salátu. Van der Voyt mu basoval a otcovsky příkyvoval, ale Pirx najednou řekl:

"Mluvil jste o těch znalcích, kteří mají dozor nad simulací. Kdo to je? Jména."

Van der Voyt se po osmi minutách podivil, ale trvalo to jen okamih.

"Naši ,examinátoři'?" usmál se od ucha k uchu. "Samí vaši kolegové, komandore. Mint, Stoernhein a Cornelius. Stará garda... Vytipovali jsme pro Syntronics ty nejlepší, jaké jsme našli. Určitě je znáte." Déle mluvit nemohli, protože porada pokračovala. Pirx něco napsal na lísteček a podal ho Hoysterovi s poznámkou: "Velice urgentní a velice důležité." Předseda tento text přečetl, obrátiv se k šéfům loděnice. Tři otázky: 1. jakým způsobem se střídají v práci vrchní instruktoři simulátorů - Cornelius, Stoernhein a Mint? 2. Zda a jaká je odpovědnost těchto instruktorů v případě, že přehlédnou chybné funkce nebo jiné pracovní nedostatky testovaného počítače? 3. Kdo jmenovitě dožíral na testování počítačů "Ariela", "Anabise" a "Arese"?

V sále to vyvolalo oživení - Pirx šel zcela nepokrytě po lidech, kteří mu byli nejbližší, po ctihodných, zasloužilých veteránech kosmonautiky! Ústy generálního ředitele potvrdila Země příjem otázek.

Odpovědět měli během čtvrt hodiny.

Čekal na ty informace celý ztrápený. Nebylo dobré, že je musel získávat tak oficiálním způsobem.

Riskoval nejen animozitu svých kolegů, ale i oslabení vlastního postavení, kdyby musel podat votum separatum. Nebude pokus vyvést vyšetřování mimo věci technické, k lidem, vykládán jako podvolení se nátlaku van der Voyta? Kdyby v tom generální ředitel viděl zájem loděnic, okamžitě by ho potopil a nahrál tisku příslušné poznámky. Předhodil by Pirxe novinářům k sežrání jako neobratného spojence...

Ale nezbyvalo mu nic jiného než tenhle výstřel naslepo. Neměl kdy získávat informace soukromě, oklikou. Žádná konkrétní podezření nepojal, to je fakt. Čím se tedy řídil? Dost matnými představami o nebezpečí, které nečihá ani na straně lidí, ani na straně automatů, nýbrž v bodech jejich styku - tam, kde jedni navazují kontakt s druhými, protože způsob uvažování lidí a počítačů je diametrálně rozdílný. A ještě tím, co si odnesl z chvále strávené před policií starých knih a co by ani nedokázal vyjádřit. Odpověď přišla brzy: každý instruktor vedl své počítače do začátku do konce testů a tím, že se podepsal na dokument, který nese název "vysvědčení způsobilosti", převzal odpovědnost za disfunkční přehlédnutí. Počítač "Anabise" zkoušel Stoernhein, ostatní dva Cornelius. Pirx měl chuť odejít ze sálu, ale nemohl si to dovolit. Beztak kolem sebe cítil vzrůstající napětí. Porada skončila v jedenáct. Předstíral, že nevidí, jak na něho Romani mává, a koukal honem zmizet, jako kdyby prchal. Zavřel se ve svém pokojíčku, svalil se na postel a upřel oči do stropu. Mint a Stoernhein tedy odpadají. Zbývá Cornelius. Racionální a vědecký mozek by začal otázkou, co vlastně instruktor přehlédl. Okamžitá odpověď, že vůbec nic, by uzavřela i tuto odnož vyšetřování. Pirx však neměl vědecký mozek, a tak mu taková otázka ani nenapadla. Také se nepokoušel uvažovat o samé testovací proceduře, jako kdyby cítil, že ani tohle pro něho nemůže dobře dopadnout. Myslel prostě na Cornelia takového, jakého znal, a znal ho dobře, přestože se před mnoha lety rozešli. Nebyl mezi nimi dobrý vztah, ani není divu, když Cornelius byl velitelem "Gullivera" a on mladším navigátorem. Jejich vztah byl však ještě horší, než obvykle v takové situaci bývá, neboť Cornelius byl nesnesitelně důkladný. Říkalo se mu pedant, puntičkář, pižďuch a lovec much, protože dovedl postavit na nohy polovinu posádky, aby honila mušku na palubě. Pirx se usmál, když si vzpomněl na svých osmnáct měsíců pod pedantem Corneliem. Teď si to mohl dovolit, ale tenkrát div nevyletěl z kůže. Bože, to byl ale suchar! A přece se ocitlo jeho jméno v encyklopedii díky Corneliově bádání

vnějších planet, zejména Neptunu. Malý, s šedivým obličejem, věčně navztekáný, podezíral kdekoho, že ho chce oklamat. Tomu, co tvrdil - že musí posádky osobně revidovat, protože mu lidé pašují na palubu mouchy - se nevěřilo, ale Pirx dobře věděl, že to nebyl žádný výmysl. Cornelius měl v zásuvce škatuli prášku DDT, uměl strnout v rozhovoru se zvednutým prstem (běda tomu, kdo při tomto znamení nezkaženě) a sluchem lovil to, co mu připadalo jako bzukot. V kapse nosil vodováhu a kovový metr. Jeho kontrola nákladu připomínala místní ohledání na místě katastrofy, k níž sice zatím ještě nedošlo, ale která se blíží. V uších zněl Pirxovi křik: "Počítadlo jde, kryj se!" - po němž se vždycky jídelna vyprázdnila. Pamatoval se na zvláštní výraz v Corneliových očích, které jako kdyby se nezúčastnily toho, co zrovna dělal nebo říkal, ale provrtávaly pohledem okolí a hledaly v něm neuspořádaná místa. V lidech, kteří desítky let létají, se hromadí všelijaká podivinství, ale Cornelius byl jejich rekordmanem. Nesnášel nikoho za zády, a když náhodou usedl na židli, na které před chvílí někdo seděl, a on to vycítil podle teplého sedadla, vyskočil jako opařený. Byl z těch, které si člověk vůbec neumí představit mladé. Neopouštěl ho výraz utrpení, že všichni kolem něho jsou tak nedokonalí. Trpěl, protože z nich nemohl udělat stejné pedanty, jako byl on sám. Ťukal prstem na rubriky a všechno si ověřoval dvacetkrát... Pirx zatajil dech. Potom se pomalu posadil, jako by byl najednou ze skla. Myšlenka, která bloudila mezi chaotickými vzpomínkami, neviditelně o cosi zavadila, zaznělo to jako poplašné zvonění. Ale co vlastně? Že nikoho nestrpěl za zády? To ne. Že trápil podřízené? A co má být? Nic. Ale je to nějak blízko. Byl teď jako malý kluk, který bleskurychle sevřel ruku, aby chytil broučka, drží zařatou pěstičku před nosem - a bojí se ji otevřít. Pomalu. Cornelius byl znám svými rituály, to je pravda. (Je to snad to?... - zastavil na zkoušku tok svých myšlenek.) Když se měnily nějaké předpisy, ať už jakékoli, zavřel se s úředním dopisem v kabině a nevylezl z ní, dokud se ty novinky nenadřel nazpaměť. (Teď to bylo jako hra na "přihořívá-hoří". Cítil, že se vzdaluje...) Rozešli se před devíti desíti lety. Cornelius zmizel tak nějak podivně, tak nějak náhle, na vrcholu slávy, kterou si vysloužil bádáním Neptunu. Říkalo se, že bude létat, že navigaci přednáší jen dočasně, ale už se nevrátil. Přirozeně, bylo mu tehdy kolem padesáti. (Zas to není ono.) Anonym. (Bůhví odkud se to slovo vynořilo.) Jaký anonym? Že je nemocný a disimuluje? Že mu hrozí infarkt? Ale ne, ten anonym byla úplně jiná věc, věc jiného člověka, Cornelia Craiga, tady jde o křestní jméno, tam o příjmení. (Zmýlil jsem se?... Ano.) Ale ten anonymní dopis mu pořád nešel z hlavy. Bylo to divné, ale nemohl se od toho slova odlepit. Čím energičtěji je odvrhoval, tím hloupěji se vracelo. Seděl celý schoulený, v hlavě bláto. Anonym.

Teď už si byl téměř jist, že to slovo pod sebou skrývá nějaké jiné. To se stává. Vyskočí falešné heslo, a člověk se ho nemůže ani zbavit, ani ho odloupnout z toho pravého slova, které zakrývá. Anonym. Vstal. Pamatoval se, že na polici mezi marsiany stál tlustý slovník. Otevřel ho namátkou na AN, ANAK. Anakolut. Anakonda. Anakreontika. Anakruze. Analekta. (Co slov člověk nezná...) Analýza. Ananas. Ananké (z řečtiny): bohyně osudu. (Je to to? Ale co má společného bohyně...) Také: nutkání, nucení. Klapky z očí spadly. Spatřil bílou ordinaci. Žáda telefonujícího lékaře, okno otevřené, na stole papíry, které nadzvedával průvan. Obyčejná lékařská prohlídka. Vůbec se nesnažil přečíst ten text psaný na stroji, ale oči se samy chopily tištěných písmen, jako malý kluk se tvrdošíjně učil číst vzhůru nohama. "Warren Cornelius, diagnóza: anankastický syndrom." Lékař si všiml, že se mu rozsypaly papíry, urovňoval je a vstrčil do aktovky. Nebyl zvědavý, co znamená ta diagnóza? Asi ano, ale cítil, že by to od něho nebylo fair - a potom na to zapomněl. Kolik je to let? Nejméně šest.

Odložil slovník, byl jak rozrušený, vnitřně rozpálený, tak také zklamaný. Ananké - nutkání, tedy zřejmě obsedantní neuróza. Neuróza dotěrnosti! Četl o ní všechno, co mu přišlo do ruky, už jako kluk, měli takovou věc v rodině, a tak se chtěl dovědět, co to znamená. Paměť mu pomalu udílela vysvětlení, i když ne bez námahy. Kéž by měl všechno tak dobré jako paměť! Vybavovaly se u věty lékařské encyklopedie, byly to krátké záblesky, které hned dopadaly na Corneliovu postavu. Viděl ho teď úplně jinak než dosud. Byla to podívaná stydlivá i žalostná současně. Proto si tedy dvacetkrát denně byl ruce, a musel pronásledovat mouchy, a vztekal se, když mu zmizela záložka do knihy, a zamykal si ručník, a nemohl usednout na cizí židli... Jedny nutkavé činnosti rodily další a další, stále silněji ho ovládaly, až byl všem pro posměch. Neušlo o nakonec pozornosti lékařů. Zastavili mu lety. Když Pirx zadoloval v paměti, měl pocit, že na té stránce dole byla dvě proloženě napsaná slova: "neschopen létat". A protože psychiatr nerozuměl počítačům, nechal ho pracovat v Syntronics. Zřejmě se domníval, že je to ideální

místo pro takového puntičkáře. Tam se tedy pedant může skvěle uplatnit! Cornelia to určitě povzbudilo. Byla to práce užitečná a - což bylo nejdůležitější - těsně souvisela s kosmonautikou...

Pirx ležel s očima upřenýma do stromu a ani se nemusel nijak zvlášť namáhat, aby si představil Cornelia v Syntronics. Co tam dělal? Dozíral na simulátory při testování palubních počítačů. To znamená - ztěžoval jim práci, a když ten mohl někoho prohánět, byl ve svém živlu. Nic neuměl líp. Ten člověk asi žil v neustálém zoufalství, že ho budou nakonec považovat za blázna, ale on jím nebyl. V situacích skutečně kritických nikdy neztrácel hlavu. Byl statečný, ale denně mu z té jeho statečnosti kousek ukusovala ta jeho nutkání. Mezi posádkou a svým popleteným nitrem se jistě cítil jako mezi kladivem a kovádlinou. Vypadal jako trpitel ne proto, že podléhal svým nutkáním, že byl blázen, ale právě proto, že s tím zápasil a neustále hledal záminky a ospravedlnění, všelijaké ty předpisy potřeboval, chtěl se jimi pohánět, že si to nevyvzpomněl on, že ten věčný dril nepochází od něho. Kaprálskou národu neměl, to tedy ne - to by byl jistě nečítal Poea, jeho strašidelné a fantastické příběhy. Hledal v nich snad své vlastní peklo? Mít v sobě takovou změt' drátěných nutkání, takové nějaké žerdě a koleje, a pořád se s nimi rvát a ničit je, a zas znova... Za tím vším byl strach, že se stane něco nepředvídaného, proti čemu se neustále tak vyzbrojoval, trénoval, cvičil, ty jeho cvičné popluchy, inspekce, kontroly, noční obchůzky po celé lodi, můj bože - vždyť přece věděl, že se mu potají smějí, a možná dokonce chápal, jak je to všechno zbytečné. Nenabízí se myšlenka, že si na těch počítačích nějak vylival vztek? Že jim dával pořádně zabrat? I když tomu asi tak bylo, zřejmě si to neuvědomoval. Tomu se říká sekundární racionalizace. Přesvědčil sám sebe, že takhle jednat musí.

Bylo překvapivé, jak událostem vtisklo nový smysl, když pro to, co Pirx už předtím věděl, co znal v podobě řady anekdot, použil zcela jiných slov, lékařských termínů. Začal vidět do hloubky a umožňoval mu to pakliček, jež mu poskytla psychiatrie. Mechanismus cizí osobnosti se najednou jevil holý, zjednodušený, zredukovaný na pár nešťastných reflexů, kterým člověk neunikne. Pomyšlení, že někdo může být lékař a takto s lidmi jednat byť proto, aby jim pomohl, mu připadala maximálně odpuzující. A současně s tím se rozplynula zřidlá šaškovská aura, která tenoučce lemovala vzpomínky na Cornelia. V tom novém, neočekávaném pohledu nebylo místa pro zlomyslný uličnický humor, jaký je domovem ve škole, v kasárnách a na palubách. V Corneliovi nebyl najednou nic, čemu by se člověk mohl smát. Práce v Syntronics. Zdálo by se, že pro Cornelia úplně ideální: testovat, vyžadovat, komplikovat až po nejzazší mez odolnosti. Konečně mohl dát průchod svým uvězněným nutkáním! Pro nezasvěcence to vypadalo báječně: starý praktik, zkušený navigátor předává své nejlepší vědomosti automatům. Co může být lepšího: A on měl před sebou otroky a nemusel se držet zpátky, když to nebyli lidé. Počítač, který vychází z pásu, je jako novorozeně: schopný všeho, ale nic neumí.

Učit se - to znamená specializovat se a současně ztrácet prvotní uniformitu. Na stanovišti kontroly plní počítač úlohu mozku, zatímco simulátor napodobuje tělo. Mozek připojený k tělu - to je ta správná analogie.

Mozek musí vědět, jaký je stav a připravenost každého svalu, stejně tak počítač má znát stav palubních systémů. Elektrickými cestami vysílá roje otázek, jako by házel tisíc míčků najednou do všech zákoutí kovového obra, a z ozvěnových odpovědí si utváří obraz rakety a jejího okolí. Do této spolehlivosti vstoupil člověk, který trpěl strachem z věcí neočekávaných a který proti tomu strachu bojoval rituály obsedance. Simulátor se stal nástrojem nutkání, vtělením jeho úzkostí. Pracoval ve shodě s hlavním principem: bezpečnosti. Nevypadalo to na chvályhodnou horlivost? Co úsilí jistě vynaložil! Normální průběh začal považovat za nedostatečně spolehlivý. Čím obtížnější je situace lodi, tím rychleji je nutno se o ní informovat. Domníval se, že tempo kontroly agregátů musí být v korelaci se závažností operace. A protože ze všeho nejzávažnější je operace přistání... Změnil program? Ani trochu. Tak jako nemění pravidla v učebnici řidiče ten, kdo kontroluje automobilový motor každou hodinu místo každý den. Proto mu program nemohl vzdorovat. Ubíral se směrem, kde program neměl žádné zajištění před chybnými kroky, protože něco takového žádného programátora vůbec nenapadlo. Když takto testovaný počítač zklamal, Cornelius ho poslal zpátky do technického oddělení. Byl si vědom, že počítače nakazil obsedancemi? Asi ne. Byl to praktik, v teorii se nevyznal, byl to pedant nejistoty - a takovým byl také vychovatelem strojů. Přetěžoval počítače, jenže ty si nemohly stěžovat. Byly to nové modely, chováním připomínající hráče v šachy. Počítač-hráč porazí každého člověka pod touž podmínkou, že jeho

pedagogem nebude nějaký Cornelius. Počítač předpokládá partnerova rozhodnutí dva tři tahy předem. Kdyby se snažil je předpokládat deset tahů předem, přetížil by se nadměrným množstvím možných variant, které vzrůstají geometrickou řadou. Počítat předem s deseti možnými, po sobě následujícími tahy na šachovnici - pro to nestačí ani triliónovost operací. Takový sebeochromující šachista by odpadl hned v první hře. Na palubě rakety to však nebylo vidět na první pohled: bylo možno pozorovat jen vstupy a výstupy systémů, ale ne to, co se odehrává mezi nimi. A mezi nimi narůstala tláčenice, i když na povrchu všechno probíhalo normálně - do určité doby. Takhle je tedy formoval a takové repliky rozumu, který si sotva stačí poradit s reálnými úkoly - tolik si vytvořil fiktivních - se ocitly u řízení stotisícovek. Každý z těch počítačů trpěl anankastickým syndromem: nutkání opakovat operaci, komplikovat prosté úkony, manýrismem, obřadností, zřetelem na "Všechno najednou". Úzkost přirozeně nenapodobovaly, jen strukturu reakcí úzkosti vlastních. Je paradoxní, že právě skutečnost, že to byly nové, zdokonalené modely se zvětšeným obsahem, se přičinila o jejich zkázu, protože mohly fungovat velmi dlouho přesto, že se jejich obvody postupně zahlcovaly spoustou znaků. Ale v nadhlavníku Agathodaemonu přeplnila číši nějaká ta poslední kapka, možná to byly první nárazy vichřice, jež vyžadovaly bleskurychlou reakci, ale počítač, ucpaný lavinou, kterou sám v sobě rozpoutal, už neměl čím řídit. Přestal být přístrojem pracujícím v reálném čase, nestačil už modelovat skutečné události, utápěl se v iluzích... Ocítl se tváří v tvář obrovské hmotnosti, planetě - a program mu prostě nedovolil nepokračovat v operaci jednou začaté, přestože už v í současně pokračovat nemohl. Proto si interpretoval planetu jako meteor na kolizním kursu, jelikož to byla poslední otevřená vrátka, jelikož program připouštěl jediné takovou eventualitu. Nemohl to sdělit lidem v řídicí kabině, protože nebyl přece uvažujícím člověkem! Počítal do konce, vážil možnosti: srážka by znamenala jistou zkázu, kdežto útěk jen v devadesáti a několika procentech, a proto volil útěk - havarijní vzlet!

Všechno to do sebe logicky zapadalo, ale nebyl tu ani nejmenší důkaz. Nikdo dosud o takovém případě neslyšel. Kdo mohl ty domněnky potvrdit! Jistě psychiatr, který Cornelia léčil a pomohl mu anebo jen dovolil pracovat v tomto oboru. Jenže s ohledem na lékařské tajemství by nic neřekl. Do lékařského tajemství může proniknout jediné rozsudek soudu. Jenže "Ares" už za šest dní...

Zbývá Cornelius. Domyslel si to? Pochopil to teď, po tom, co se stalo? Pirx se neuměl vcítit do situace starého velitele. Bylo to nedotknutelné, jako by za skleněnou stěnou. I když by se v něm snad zrodily nějaké pochybnosti. Sám by si je do konce nedopověděl. Bránil by se před takovými závěry, to je snad přirozené...

Vše vyjde najevo... až teprve po další katastrofě. A jestli navíc "Anabis" přistane v pořádku, pak čistě statistickým výpočtem, že zklamaly počítače, za něž je zodpovědný Cornelius, padne podezření na něho. Začnou zkoumat pod lupu každý detail a po nitce se dostanou ke klubku...

Ale nelze přece čekat se založenýma rukama. Co může dělat? To dobře věděl: vymazat celou strojovou paměť "Arese" a poslat mu originální program rádiovou cestou. S tím si palubní kybernetik poradí za pár hodin.

Ale aby mohl něco takového navrhnout, musí mít v ruce důkazy. Aspoň jediný. A v nejhorším - aspoň indicie. Jenže on nemá nic. Roky stará vzpomínka na nějaký chorobopis, na dvě slova diagnózy, které přečetl vzhůru nohama... přezdívky a pomluvy anekdoty, jaké se o Corneliovi vyprávěly... katalog jeho podivínství... Nemůže přece komisi tohleto přednést jako důkaz o Corneliově chorobě a o příčině katastrofy! A i kdyby nebral ohled na toho starého člověka a vznesl takovou obžalobu, zbývá přece "Ares". Během operace by loď byla jako slepá a hluchá, když by neměla počítač.

Nejdůležitějším ze všeho je "Ares", Rozvažoval návrhy už zpola šílené: když to nemůže udělat oficiálně, nemá vzlétnout a poslat "Aresovi" výstrahu a popis toho svého pátrání - z paluby "Cuiviera"? Důsledky vem čert, ale je to přece jen příliš riskantní. Velitele "Arese" neznal. Kdyby byl na jeho místě, řídil by se radami cizího člověka, jenž se opírá o takové hypotézy? Při úplném nedostatku důkazů? Asi ne...

Zbývá tedy už jenom Cornelius. Znal jeho adresu: Boston, závody Syntronics. Ale jak chtít, aby se někdo tak nedůvěřivý, pedantský a puntičkářský přiznal, že spáchal právě to, čemu se po celý život snažil předejít? Možná že kdyby s ním mohl mluvit mezi čtyřma očima, kdyby ho přesvědčil, poukázal na to, co hrozí "Aresovi", Cornelius by s varováním "Arese" souhlasil a podpořil je, protože to je čestný člověk. Ale v diskusi mezi Marsem a Zemí, s osmiminutovými pauzami, tváří v tvář obrazovce, a ne

živému člověku, svrhnout takovou obžalobu na hlavu bezradného člověka a žádat na něm, aby se přiznal, že zabil, i když neúmyslně, třicet lidí? Vyloučeno.

Seděl na lehátku a tiskl si jednu ruku v druhé, jako kdyby se modlil. Pociťoval nesmírný úžas, že je něco takového možné: všechno vědět, a nic nemoci! Sklouzl pohledem po knihách na polici. Pomohly mu - vlastní prohrou. Prohráli všichni, protože se přeli o kanály čili o to, co je údajně na tom vzdáleném terčíku ve sklech teleskopů, a ne o to, co je v nich samých. Přeli se o Mars, který neviděli. Viděli jen dno vlastních mozků, z něhož se vylíhly hrdinské a osudové obrazy. Promítali své vlastní iluze do vzdálenosti dvou set milionů kilometrů - místo aby uvažovali sami o sobě. Stejně tak zde - každý, kdo se zavrtil do spleťte teorie počítačů a hledal příčinu katastrofy v ní, se od jádra věci vzdaloval. Počítače byly nevinné a neutrální zrovna jako Mars, proti němuž měl i on nějaké nesmyslné výhrady, jako kdyby byl svět zodpovědný za fata morgány, které se mu člověk snaží vnutit. Ale ty staré knihy už udělaly vše, co mohly. Neviděl východisko.

Na poslední, dolní polici byla i beletrie, mezi barevnými hřbety vybledlý modrý svazek Poea. Četl ho tedy i Romani? Pirx neměl rád Poea pro jeho vyumělkovaný jazyk, pro vykonstruovanost vize, která se nechtěla přiznat, že pochází ze snu. Ale pro Cornelia byl málem biblí. Bezmyšlenkovitě ten svazek vytáhl, otevřel se mu v rukou na obsahu. Přečetl si titul - a vytřeštil oči. Cornelius mu tuhle povídku dal jednou po hlídce přečíst, chválil, jak fantasticky narežirovaným nepravděpodobným způsobem byl vrah odhalen. Pak ji ještě musel neupřímně chválit i on - to se ví, velitel má vždycky pravdu...

Nejdřív se jen bavil nápadem, který dostal, ale pak o něm začal uvažovat vážně. Bylo to trochu jako studentský žertík, a současně jako podlá rána do zad. Divoké, zrůdné, kruté - ale kdožví, zda v této situaci ne to nejúčinnější: telegrafovat ta čtyři slova. Možná že je to jeho podezření úplný nesmysl, že se chorobopis který viděl, týkal úplně jiného Cornelia, kdežto tenhle testoval počítače přesně podle normativů a nedá se mu nic vyčíst. Když dostane takový telegram, pokrčí rameny a pomyslí si, že si jeho někdejší podřízený dovolil blbý a maximálně odporný vtip, ale nepomyslí si nic víc a nic neudělá. Jestliže v něm zpráva o katastrofě vzbudila neklid, neurčité podezření, jestliže si už sám trochu začíná domýšlet, jaká byla jeho účast na neštěstí, a brání se těm dohadům, udeří do něj čtyři slova radiogramu jako blesk. V mžiku si uvědomí, že do něho někdo vidí, právě do toho, co se sám neodvažoval formulovat do konce, a tudíž je vinen. Neunikne už pomýšlení na "Ares" a na to, co loď čeká. I kdyby se tomu snad pokoušel bránit, radiogram mu nedopřeje klidu. Nebude moci sedět se založenými rukama a pasivně čekat. Radiogram ho tne do živého, promluví mu do svědomí - a pak? Pirx ho znal dost dobře, aby věděl, že se Cornelius nepřihlásí na policii a nezačne vypovídat, stejně tak jako nezačne uvažovat o tom, jak se nejúčinněji bránit a jak se vyhnout odpovědnosti. Jestliže jednou uzná, že je zodpovědný, pak mlčky, bez jediného slova učiní to, co bude považovat za správné.

Nemůže to tedy udělat. Ještě jednou probral všechny varianty - byl ochoten jít za samým Luciferem, požádat o rozhovor s van der Voytem, kdyby to mohlo být k něčemu dobré... Ale nikdo mu nemohl pomoci. Nikdo. Všechno by vypadalo jinak, nebýt "Aresu" a těch šesti dnů času. Přimět psychiatra k výpovědi, zkoumat způsoby, jak Cornelius testoval počítače, přezkoumat "Aresův" počítač - to všechno by vyžadovalo týdny času. Tak co tedy? Připravit na to Cornelia nějakou předběžnou zprávou o tom, že... Pak by se to ovšem zcela minulo účinkem. Cornelius by si našel ve své obolavělé psychice úhyby, protiargument, konečně i ten nejpoctivější člověk na světě má pud sebezáchovy. Začal by se bránit, anebo spíš by asi pohrdavě mlčel, zatímco "Ares"...

Měl pocit, že se kamsi propadá, všechno ho odvrhovalo jako v jiné Poeově povídce Jáma a kyvadlo, kde neživé okolí milimetr po milimetru napírá na bezbranného a tlačí ho k propasti. Jaká může být větší bezbrannost než bezbrannost utrpení, jež někoho zasáhlo, a právě za to má být lstivě udeřen? Existuje snad větší podlost?

Upustit od toho? Mlčet? Jistě, to by bylo nejsnazší! Nikoho nikdy ani nenapadne, že měl v rukou všechny nitky. Po další katastrofě na to přijdou sami. Rozjeté vyšetřování konečně dospěje ke Corneliiovi a...

Ale jestliže je tomu právě tak, jestliže neubrání starého velitele ani tím, že zachová mlčení - pak nemá právo mlčet. Dál už o ničem neuvažoval, protože začal jednat, jako by z něho rázem spadly všechny pochybnosti.

V přízemí bylo prázdkno. V kabině laserového vysílače seděl jen jediný, službu konající technik, Haroun. Poslal tento radiogram: Země, USA, Boston, Syntronics Corporation, Warren Cornelius: THOU ART THE MAN! A podepsal se s dodatkem: člen komise pro vyšetřování příčin ztroskotání "Ariela". Místo odkud byl radiogram odeslán: Mars, Agathodaemon. To bylo všechno. Vrátil se do svého pokojíčku a zavřel se. Kdosi pak klepal na dveře, bylo slyšet hlasy, ale Pirx se ani nehnul. Musel být sám, protože začal prožívat duševní muka, která očekával. Proti tomu se už nedalo nic dělat.

Četl do pozdní noci Schiaparelliho, aby si nemusel stokrát v různých variantách představovat, jak Cornelius nadzvedává zježené prošedivělé obočí, bere do ruky radiogram s hlavičkou Marsu, rozkládá šustící papír a drží ho daleko od dalekozrakých očí. Ze Schiaparelliho nerozuměl ani slovu. A když otáčel stránku, vypukla v něm nezměrný úžas, smísený téměř s dětinskou lítostí: jak to, to jsem způsobil já? Já že jsem něco takového mohl udělat?

Bylo mu přece úplně jasné, že Cornelius uvízl v pasti jako myš. Neměl kudy ven, nikde ani nejmenší skulina, situace už tou podobou, kterou jí vtisklo seskupení událostí, nepřipouštěla žádný únik. A tak svým špičatým zřetelným písmem načrtl na papír pár vět na vysvětlenou, že sice jednal s dobrým úmyslem, ale že na sebe bere všechnu vinu, podepsal se a ve tři hodiny třicet - tedy čtyři hodiny poté, co dostal radiogram - se střelil do úst. V tom, co napsal, nebylo jediné slovo o chorobě, žádný pokus o sebeospravedlnění, nic.

Jako kdyby byl Pirxův čin akceptoval pouze v tom, co souviselo se záchranou "Arese", a rozhodl se té záchranu zúčastnit - ale jinak v ničem. Jako kdyby mu byl vyjádřil jak věčný souhlas, tak naprosté pohrdání za takto zasazenou ránu.

Ostatně možná že se Pirx mýlil. I když v tom tkví jistá nesouměřitelnost, obzvláště mu na jeho vlastním činu vadil jeho patetický, teatrální styl a la Poe. Zaskočil Cornelia jeho oblíbeným spisovatelem a v jeho vlastním stylu, který on sám považoval za falešný a který mu šel na nervy, protože nespátkřoval hrůzu života v mrtvolách přicházejících ze záhrobí, jež zakrváceným prstem ukazují na vraha. Ta hrůza byla podle jeho zkušeností spíš posměvačná než malebná. Provázela jeho úvahy o rozdílné úloze, jakou Mars hrál ve dvou po sobě následujících érách, když se z nedosažitelného rudého terčíku na noční obloze, projevujícího zpola čitelnou přítomnost cizího rozumu, proměnil v terén obyčejného života, a tedy tvrdé dřiny, politických piklů i intrik, proměnil se v svět nesnesitelné vichřice, zmatku a roztržštěných raket, v místo, z něhož bylo možno nejen vidět poeticky modrou jiskru Země, ale i smrtelně na ní zasáhnout člověka. Neposkvrněný, napůl vysněný Mars rané areografie byl tentam, zanechal po sobě jen ty řecko-latinské názvy, znějící jako formulky a zaklínadla alchymistů, po jejichž materiálním podloží teď šlapali v těžkých botách. Neodvolatelně zapadla za obzor éra vznešených teoretických sporů, jež teprve ve svém posledním tažení ukázala pravou tvář - tvář snu, jenž se živí vlastní nesplnitelností. Zůstal jen Mars s tvrdou dřinou, ekonomickými propočty a špinavě šedivými úsvity, jako byl ten, kdy Pirx přišel na poradu komise s důkazem v ruce.